

SAYIŞTAYLARIN ÇOCUKLARIN KORUNMASI ODAKLI DENETİMLERİNDEN YANSIYAN İYİ UYGULAMA ESASLARI

*Good Practice Essentials Reflecting From Supreme Audit Institutions's Audit Activities
Focused on Protection of Children*

Yaşar UZUN*

Öz: Toplumsal yapıyı oluşturan çocukların korunması, bireylerin, ailenin ve toplumsal yapının güçlendirilmesinin yanı sıra devletin devamlılığı ve insan haklarına dayalı devlet anlayışının sürdürülebilirliği açısından da kamuda yönetilmesi gereken bir alandır. Literatürde, çocukların korunması alanına ilişkin yapılmış çalışmalara rastlanılmakla birlikte, kamu yönetimlerinin yüksek denetim kurumları olarak bilinen Sayıştayların bu alanda üstlenmiş oldukları rol ve sorumluluklar ile bu kurumların denetim uygulamaları hakkında yeterli çalışma mevcut değildir. Bu nedenle çalışmanın amacı, kamuda çocukların korunması alanında Sayıştayların rol ve sorumluluklarını değerlendirmek, tespit edilmiş ülke Sayıştaylarının denetim uygulamalarında çocukların korunması alanının hangi boyutları itibarıyla ele alındığını analiz etmektir. Çalışma, söz konusu denetim uygulamalarına dayalı olarak kamuda çocukların korunması alanında göz ardı edilmemesi gereken iyi yönetim uygulama esaslarını tespit etmeyi, ayrıca bu alanda ülke Sayıştayları tarafından yapılmış denetim çalışmalarının ülkemizin literatür bilgisine dâhil edilmesine katkıda bulunmayı da hedeflemektedir. Çalışmada, Sayıştayların, kamu kaynağının yönetildiği ve kullanıldığı bir alan olarak çocukların korunması ile ilgili mevzuata uygunluk denetimlerini yaptıkları; çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu ile mücadelenin yönetilmesi, çocukların akran zorbalığından korunması, çocuklar için internet güvenliğinin sağlanması, çocuk koruma sistemlerindeki yapıların etkinliğinin değerlendirilmesi, çocukların kötü muameleden korunması, çocukların korunması uygulamalarına cinsiyet temelinde bakılması gibi farklı boyutlar üzerinden performans denetim uygulamaları gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sayıştay, Çocuk Koruma, Denetim, İnsan Hakları, Aile.

Abstract: Protection of children is an area that needs to be managed in terms of strengthening individuals, families and social structure, as well as the continuity of the state and the sustainability of the state understanding based on human rights. There are studies and resources on the protection of children in the literature, however there are not enough studies about the roles and responsibilities of the Supreme Audit Institutions (SAIs) and their audit practices in this field. Thus, the aim of this paper is to discuss the roles and responsibilities of the SAIs in the field of protection of children in public administration, and to analyze in detail which dimensions of this field are addressed within the SAIs' audit practices identified. The study also aims to identify the essentials of good management practice that should not be ignored in the field of protecting children in the public sector, and to include the audit studies of different SAIs identified into our country's literature accumulation. The study shows that SAIs carry out compliance audits regarding the protection of children as an area where public resources are managed and used. In addition to this, SAIs carry out performance audit practices in public administration in the field of protection of children with different dimensions as follow: managing the fight against child labor and child poverty, protecting children from peer bullying, ensuring internet security for children, evaluating the effectiveness of structures in child protection systems, protecting children from maltreatment, and looking at protection of children on a gender basis etc.

Keywords: Supreme Audit Institution, Child Protection, Audit, Human Rights, Family.

* Uzman, Sayıştay Başkanlığı, E-posta: yasaruzun@sayistay.gov.tr, ORCID: 0000-0003-3803-0611

Makale Geliş Tarihi: 11.03.2025, Makale Kabul Tarihi: 05.11.2025

DOI: 10.59162/tihe.1655404

GİRİŞ

Devletler, insanıyla kaimdir. Üzerinde yaşadığımız toprakların kadim bilgisi, insanın yaşatılmasıyla devletin de yaşayacağını söyler. Toplumunu oluşturan her kişinin varlığını bedensel ve ruhsal açıdan geliştirebilmesi, öz güvenli birey olması, insan onuruna uygun yaşam şartlarına kavuşması, yaşamsal ihtiyaçlarını giderecek imkân ve desteğe ulaşabilmesi gibi temel gereklilikler sağlandıkça devletler de var olmaya devam edecektir. Devletler, insanı yaşatmak üzere hak ve hukukunun başladığı andan itibaren onun hak ve hürriyetlerini koruyacak ve gözetecek tedbirleri uygulamaya koyarlar. Devletlerin insanı korumaya, geliştirmeye ve desteklemeye yönelik kamu politikalarının, sağlıktan eğitime, güvenlikten tarım ve gıdaya, ekonomiden adalete pek çok alanı ilgilendiren yönleri vardır. İnsanı ve bu çalışma özelinde çocukları korumaya yönelik kamu politikaları, birey olarak çocuğun, ailenin, toplumun ve ülkenin geleceğinin güvenceye alınması, bireylerin hak ve hürriyetlerini insan onuruna yaraşır şekilde yaşayabilecekleri ve yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilecekleri bir çevrenin oluşturulması açısından önemlidir. Çocukların korunması, toplumsal düzenin sağlanması, sosyal devlet olunması, sosyal adaletin gerçekleşmesi, sosyal sorunların azaltılması¹, ailenin korunması gibi temel nedenlere dayalı olarak devletin görev ve sorumluluğu kapsamında ele alınması gereken bir yönetim alanıdır. Bu bağlamda çocukların korunması, söz konusu koruma fonksiyonunun gerektirdiği alanlara matuf kısa, orta ve uzun vadeli politikalar geliştirilmesini², yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesini zorunlu kılar. Bunların yanı sıra, çocukların korunmasına yönelik olarak kamu yönetimlerinde koruyucu, önleyici ve yaptırım uygulayıcı kurumsal yapı ve sistemlerin ihdas edilmesi, plan, program ve projelerin hayata geçirilmesi, kamu kaynağının yönetilmesi ve kullanılması da temel gerekliliklerdendir. Çocukların korunmasına ilişkin kamu politikalarının etkin şekilde uygulanmasında parlamentodan hükümete, yargı organlarından medya ve sivil toplum kuruluşlarına, merkezi idarelerden yerel idarelere ve buradaki görevlilere, ailelerden topluma ve bireysel olarak vatandaşlara pek çok kişi, kurum ve kuruluş önemli rol ve sorumluluklar düşmektedir. Çocukların korunması ile ilgili kamu politikalarının başarılı şekilde hayata geçirilmesinde rol ve sorumluluk sahibi kurumlardan birisi de kamu mali yönetimlerinin yüksek denetim kurumları olarak bilinen Sayıştaylardır.

¹ Eyüp Bedir, 'Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları' in Abdurrahman İlhan Oral ve Yener Şişman(eds).Sosyal Politika.(T.C.Anadolu Üniversitesi Yayını, 2014) 11

² İbid 18

Parlamentolar adına denetim yapan Sayıştaylar, doğrudan bu kurumlara raporlama yapma yetkisine sahiptirler.³ Sayıştaylar, kamu kaynaklarının yönetilmesini ve kullanılmasını tekil idare bazında olduğu gibi kamunun bütününde de denetleyebilen kurumlardır. Bu çalışmada, Sayıştayların çocukların korunmasına yönelik kamu politikalarının uygulanmasında nasıl bir role sahip oldukları üzerinde durulacaktır. Bu nedenle çalışmanın genel amacı, kamu yönetimlerinde çocukların korunmasına ilişkin olarak Sayıştayların yapmış oldukları denetimler, bu denetimlerden yansıyan ve kamu politikalarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında göz ardı edilmemesi gerektiği düşünülen iyi uygulama esasları hakkında okuyucu farkındalığını sağlamaktır. Bunun yanı sıra çalışmanın, içerdiği ülke Sayıştayları uygulamalarının ülkemiz literatür bilgi birikimine katkı sağlayacağı da düşünülmektedir.

Çalışmada öncelikle çocukların korunması konusunda kavramsal bir çerçeve sunulacak ve Türkiye’de çocukların korunmasına yönelik yönetim altyapısı hakkında genel bilgiler verilecektir. Çocukların korunması alanında literatüre kazandırılmış çalışma örneklerine yer verilmesinin ardından farklı ülke Sayıştaylarının çocukların korunması alanında yapmış oldukları denetim uygulamaları hakkında örnekler sunulacak ve genel bir değerlendirme yapılacaktır.

I. ÇOCUK KAVRAMI VE KAMUDA YÖNETİM ALANI OLARAK ÇOCUKLARIN KORUNMASI

TDK Genel Türkçe Sözlük’te çocuk kavramı, “*bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala, uşak, velet*”, “*soy bakımından oğul veya kız; yavru, bala, döl, evlat, zürriyet*”, “*genç erkek*”, “*büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi*”, “*büyüklerle yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse*”, “*belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse*”⁴ şeklinde anlamlar taşımaktadır. Tokol’a göre⁵ evrensel olarak kabul edilmiş bir çocuk tanımı bulunmamakta, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, sosyo-kültürel yapılarına ve zamana bağlı olarak farklı tanımlar yapılabilmektedir. Çocukluk dönemini, gençlik döneminden ayırmak amacıyla yaş faktörü kullanılmakta, bununla birlikte kabul edilen yaş sınırı da ülkelere, cinsiyete, kır/kent ayırımına, zamana, ülkelerin hu-

³ Köse H Ö, ‘Parlamento Adına Denetim İşlevi ve Yüksek Denetim Kurumlarının Parlamento İle İlişkileri’ (2001) The Conference Journal of Financial Studies Center 23, 25.

⁴ TDK Türk Dil Kurumu, ‘Çocuk’ (TDK 2025) Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁵ Aysen Tokol, ‘Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalar’ in Aysen Tokol ve Yusuf Alper (eds), Sosyal Politika (11. Bası, Dora Basım 2020) 407.

kuki mevzuatına ve uluslararası belgelere göre değişebilmektedir. Namal'a⁶ göre ise çocuk kavramı üzerinde uzlaşma sağlanmış net bir tanım bulmak mümkün gözükmemekte, bununla birlikte uluslararası sözleşmeler ışığında 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak kabul görülmektedir. Örneğin, Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1'nci maddesine göre, çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır.⁷ Çocuk, *“yasalarca tespit edilen belirli bir yaşın altında olduğu için fiziksel, zihinsel, sosyal, psikolojik ve ahlaki gelişimini tamamlamamış, bu nedenle özel olarak korunmaya muhtaç olan kişi”* olarak tanımlanabilir.⁸ Ulusal mevzuatta yer alan düzenlemelere bakıldığında, örneğin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda *“çocuk daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi”* olarak tanımlanmakta, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununda (md:28) ise, *“çocuk, hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde etmekte, “kişilik” ise, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlamaktadır.”* düzenlemesi yer almaktadır.

“Korumak” fiili, *“bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilere, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak; muhafaza etmek, vıkaye etmek, sıyanet etmek”*; *“güçlü bir kimse veya kuruluş, güçsüz birini veya bir şeyi desteklemek; himaye etmek”*, *“tehlikeye karşı savunması altında bulundurmak”*, *“Tehlikeli, zararlı durumları önlemek”* gibi anlamlar taşımaktadır.⁹ Çocukların korunması kavramı ise, *“çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal, ekonomik, kültürel, ahlaki ve siyasal olmak üzere tüm yönlerden güvenliğinin hukuki zeminde sağlanması”* olarak ele alınabilir.¹⁰ Çocuğun korunması, *“önemli bir zarara uğrayan veya ciddi zarar görme olasılığı bulunan çocukları korumak üzere birden fazla idarenin faaliyet ve süreçlerini içeren çalışmaları”* ifade eder.¹¹ Çocuğun ko-

⁶ Mete Kaan Namal, 'Uluslararası ve Ulusal Mevzuat Açısından Türkiye'de Çocuk İşçiliği' in Yavuz Kağan Yasım (ed.), İşgücü Piyasasında Dezavantajlı Gruplar, (1. Bası, Türk Metal Sendikası Araştırma ve eğitim Merkezi 2019) 53, 54.

⁷ UNICEF Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu Türkiye, 'Çocuk Haklarına Dair Sözleşme' (UNICEF Türkiye, 2025) <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> Erişim Tarihi: 02.02.2025

⁸ Hande Bahar Aykaç, 'Hukusal Açıdan Çocuk ve Genç İşçiliği' (2015) (116) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 335, 337.

⁹ TDK, Türk Dil Kurumu, 'Korumak' (TDK, 2025) <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 12.12.2024

¹⁰ Önder Beter, 'Türkiye ve İngiltere'de çocuk koruma sistemleri' (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi 2010) 10

¹¹ HM Government, 'Working Together to Safeguard Children 2023-A guide to multi-agency working to help, protect and promote the welfare of children' (HM Government,

runması, bir başka tanımlamaya göre tüm çocukların zarar görmeme, zarardan korunma hakkını ifade etmekte, bu bağlamda çocuğun yaşaması, büyümesi ve gelişmesi için ihtiyaç duyduğu diğer haklarının sağlanmasını gerektirmektedir.¹² Çocukların korunması, çocuk hak ve özgürlüklerinin korunması ve sürdürülmesi açısından zaruridir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi çocukların haklarının normatif çerçevesini en ayrıntılı şekilde tarif etmektedir¹³. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre devletler;

- Tüm çocukların haklarını korumak için mümkün olan azami çabayı göstermelidir (md.4);
- Çocuğun kimliğini korumalıdır (md.8);
- Çocukların kitle iletişim araçları vasıtasıyla güvenilir bilgiye erişmelerinde kendilerine zarar verebilecek içeriklerden korunmasına yardımcı olmalıdır (md.17);
- Çocuğu her türlü şiddet veya istismara, ihmal ya da kötü muameleye karşı korumalıdır (md.19);
- Mülteci sayılan veya mülteci statüsü kazanmaya çalışan bir çocuğun, diğer tüm çocuklarla eşit haklardan faydalanmasını sağlamalıdır (md.22);
- Çocukları kendileri için tehlikeli olabilecek veya sağlıkları veya eğitimlerine zarar verebilecek işlerde çalıştırılmaktan korumalıdır (md.32);
- Çocukları uyuşturucu maddelerin yasadışı kullanımına karşı korumalıdır (md.33);
- Çocukları cinsel istismar ve suiistimale karşı korumalıdır (md.34);
- Çocukların kaçırılmasını veya para karşılığı satılmasını engellemelidir (md.35).¹⁴ Çocukların korunmaya ihtiyaç duyması, birçok faktör sebebiyle

2023) 79 Erişim tarihi: 09.01.2025

¹² Yüksel Baykara Acar ve diğerleri, 'Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi: Sorunlar ve Savunu Alanları' (Uluslararası Çocuk Merkezi, 2018) 14 https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/191983/mod_resource/content/0/Cocuk%20Koruma%20Sistemi%20sorunlar%20ve%20savunu%20alanlari.pdf Erişim Tarihi: 03.01.2025

¹³ Elif Kösesoy, 'Buz Dağının Görünmeyen Kısmı: Çocuklar, Pandemi ve Çocuk Hakları' in Uluslararası Sempozyum Salgın Dönemlerinde İnsan Hakları Bildiriler Kitabı. (1 nci bası, TİHEK 2022) 305,311.

¹⁴ KDK, Kamu Denetçiliği Kurumu, 'Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme-Özet' (KDK, 2025) Erişim Tarihi: 15.01.2025

olabilmektedir. Literatürde çocukların korunmaya ihtiyaç duymaları “*ai-levi*”, “*ekonomik*”, “*ihmal ve istismar*”, “*ebeveynlerin boşanması*” gibi nedenlerle ilişkilendirilmektedir. Bu durum, korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramının, çoklu bakış açısıyla incelenmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir.¹⁵ Çocukların korunması alanında geliştirilecek kamu politikalarının ve alınacak tedbirlerin “sistemli” bir şekilde tasarlanması ve hayata geçirilmesi beklenir. Günümüzde “çocuk koruma sistemi (ÇKS)” denilince, bir toplumda çocukların ihmal ve istismardan korunması için, çocuğun tam iyilik halinin devamını hedefleyen hizmetlerin organize edildiği yasal ve örgütsel yapıdan bahsedilmektedir.¹⁶ Çocuk koruma sistemleri, kötü muameleye maruz kalmış çocukların güvenliğini, devamlılığını ve iyi olmalarını sağlamakla sorumludurlar.¹⁷ Çocuk koruma sistemi, istismarı, ihmali, sömürüyü ve çocuklara karşı şiddetin diğer biçimlerini önlemek ve karşılık vermek üzere birlikte çalışan koordineli formal (politikalar ve düzenlemelerle öngörülen) ve informal (toplumun değerleri, uygulamaları, gelenekleri gibi etkenlerin şekillendirdiği) unsurlar setidir. Çocuk koruma sistemleri, aşağıdaki unsurlardan oluşur:¹⁸ Sistemi oluşturan yapıları, görev ve sorumlulukları, fonksiyonları belirleyen mevzuat, politikalar ve standartlar;

- Çocukların korunmasını sağlayıcı hizmetler ve hizmet sunum mekanizmaları;
- Çocuk koruma hizmetlerinin gerektirdiği kaynakları, altyapıyı, yetkinlikleri içeren kapasite unsuru;

¹⁵ Burak Küsmez, ‘Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Kurumsal ve Alternatif Hizmet Modelleri: Bir Değerlendirme’ (2020) 4(3) International Journal of Social and Humanities Sciences 201,202-203

¹⁶ İsmet Galip Yolcuoğlu, ‘Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi’ (2009) 5(18) Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi 43,48. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/197984](https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/197984) Erişim Tarihi: 05.01.2025

¹⁷ Jones A S ve diğerleri, ‘Defining and strengthening child well-being in child protection’ (2015) 54 Children and Youth Services Review 57-70 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0190740915001504?via%3Dihub> Erişim Tarihi: 16.01.2025

¹⁸ Forbes B ve diğerleri, ‘A systems approach to child protection: A World Vision Discussion Paper’ (World Vision International, 2011) 2-10 <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/5113.pdf> Erişim Tarihi: 04.02.2025

- Çocukların korunmasını bütüncül ve koordineli bir yaklaşımla güvenceye alan ve sistemin bütün unsurlarının iş birliği ve koordinasyon içerisinde olmasını sağlayan mekanizmalar;
- Çocuk koruma sisteminin, uygulamada çocuğun en yüksek menfaatinin sağlayıcı olmasını, düzenlemelere uygunluğunu ve çocuğun koruma ihtiyaçlarına etkin şekilde karşılık verilmesini güvenceye alacak hesap verebilirlik mekanizmaları;
- Çocuğun bakımını destekleyen olumlu ve koruyucu değerler, davranışlar ve geleneksel uygulamalar ile bunları sağlayan sosyal ortam;
- Çocukların, kendilerini ve diğerlerini koruyabilmelerine katkı sağlayacak kabiliyetlerini güçlendiren duruşu, hayat becerileri.

Tarihsel süreçte bakıldığında, çocuk refahı politikalarının, yasal ve örgütsel açıdan önemli değişimler geçirdiği; çocuğa bakış açısındaki ve çocuk refahı politikalarındaki gelişmelerin, çocuk koruma sistemlerinin ortaya çıkmasını sağladığı anlaşılmaktadır. Günümüzde çocuk koruma sistemleri ülkelerde yaşanan sosyal sorunlar, göçler, mülteci sorunları, işsizlik ve yoksulluk gibi çocukların iyilik halini tehdit eden risk faktörleri karşısında, onların gereksinimlerini karşılamak ve çocuk ihmallerini önlemek hedefiyle, çağdaş toplumsal refah sistemlerinde yerlerini almışlardır.¹⁹

II. TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARIN KORUNMASINA YÖNELİK YÖNETİM ALTYAPISI

Türkiye'de çocukların korunması konusu, anayasal zemine dayalı olarak ele alınan bir yönetim alanıdır. 1982 Anayasasında çocukların korunması ile ilgili pek çok esası tespit etmek mümkündür: Örneğin,

- Devlet, çocukların hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamakla mükelleftir (madde.56);
- Çocuklar, sosyal güvenlik hakkına sahiptir (madde.60);
- Çocuklar, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir (madde.12);
- Çocuklar, özürllüler, harp ve vazife şehitlerinin yetimleri için tedbirler alır ve alınacak bu tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz (madde.10);

¹⁹ Yolcuoğlu (n 16) 48

- Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri alır (madde.41);
- Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir (madde.41);
- Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır (madde.41);
- Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır (madde.62);
- Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır (madde.61).

Çocukların korunması ile ilgili olarak taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerde de devletlerin görev ve sorumluluklarını ifade eden hükümler mevcuttur. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bunlardan bazılarıdır.²⁰ Örneğin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, devletlerin uymak zorunda olduğu ve çocuk haklarına dair her uygulamada dikkate alınması gereken dört temel ilkeden ve hak listelerinden oluşmaktadır. Bu temel ilkeler, “ayrımcılık yasağı ilkesi”, “çocuğun yüksek yararı ilkesi”, “çocuğun görüşlerine saygı ilkesi” ve “yaşama ve gelişme hakkı” şeklindedir ve Sözleşme’de yer alan tüm hakları kapsayıcı niteliğe haizdir.²¹ Sözleşmede genel olarak insan haklarıyla bağlantılı bütün haklar çocuklara da tanınmıştır. Bütün insanlara uygulanabilecek standartlar çocuklar söz konusu olduğunda yükseltilmiştir. Bunun nedeni, bağımlı ve gelişmekte bir insan varlığı olan çocuğun özel gereksinimlerinin dikkate alınmasını sağlamaktır.²² Bu kapsamda Sözleşmede kişisel haklara, sosyal, ekonomik ve kültürel haklara, korunma haklarına, katılım haklarına ve özel ola-

²⁰ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ‘2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı’ (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022) <https://www.aile.gov.tr/media/132816/turkiye-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-plan-2023-2028-dijital.pdf> Erişim Tarihi: 03.01.2025

²¹ Kösesoy (n 13) 311.

²² Emine Akyüz, ‘Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması’ (3. Bası, PEGEM Akademi 2013) 56

rak korunması gereken çocukların haklarına yer verildiği söylenebilir.²³ Öte yandan Türkiye’de çocukların korunması ile ilgili olarak pek çok kanunda uyulması gereken esaslara yer verilmiştir. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 1117 Sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu ve 2559 Sayılı Polis Vazife Salahiyet Kanunu bu düzenlemelerden bazılarıdır. Örneğin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun; çocuğun haklarının korunması amacıyla izlenmesi gereken ilkeleri, koruyucu ve destekleyici tedbirleri, suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma, kovuşturma esaslarını tarif etmektedir. Bunların yanı sıra kanunda; çocukların korunması kapsamında mahkemelerin, savcılıkların ve kolluğun görevleri, sosyal inceleme, çocuğun denetim altına alınması, çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması gibi temel başlıklara ilişkin bilgilere ve uygulama esaslarına yer verilmektedir.

Kalkınma planları, kalkınmanın tüm boyutlarını içeren uzun vadeli politikaları ve bağlı tedbirleri tarif eden stratejik belgelerdir. Çocuk ve çocukların korunması alanında izlenecek kamu politikaları da Türkiye’nin kalkınma planlarında yer alan temel başlıklar arasındadır. Örneğin Türkiye’nin 12. Kalkınma Planında (2024-2028); çocukla ilgili izlenecek politika ve tedbirlerin temel amacının *“geleceğimizin teminatı çocuklarımızın üstün yararı temelinde iyi olma hallerinin desteklenmesi, hayata eşit ve sağlıklı koşullarda başlayabilmeleri, erken yaşlardan itibaren nitelikli eğitim imkânlarına eşit fırsatlarda erişebilmeleri, sağlıklı bir şekilde beslenmeleri, barınmaları ve gelişmeleri için en uygun ortamın oluşturulması, potansiyellerini gerçekleştirilmeye yönelik imkânların artırılması”* olduğu ifade edilmiştir. Plan, bu amaç doğrultusunda 14 adet temel politika ve bunlara bağlı tedbirleri öngörmüştür.²⁴ Türkiye’de çocukların korunması konusunu kapsayacak şekilde müstakil stratejik planlar da hazırlanmıştır. Örneğin, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının koordinesinde ve ilgili tüm sektörlerin işbirliğinde hazırlanan 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile; *“toplumda çocuk hakları kültürünün oluşturulması, çocuğun sosyal ve fiziksel çevresinin, çocuk adalet sisteminin, çocuk koruma sisteminin ve eğitim sisteminin iyileştirilmesi, çocuğa yönelik özel koruma hizmet-*

²³ Kösesoy (n 13) 312.

²⁴ CSB,Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, ‘On İkinci Kalkınma Planı’ (CSB, 2023) 173-178 https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf Erişim Tarihi: 04.01.2025

lerinin geliştirilmesi ve verilen hizmetlerin uygulamasının izlenmesi için etkin bir izleme sisteminin geliştirilmesi” amaçlanmıştır.²⁵ Türkiye’de çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunarak sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları koordine etmek, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının görevleri arasında yer almaktadır. Bakanlık, öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek; korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, kadın, engelli ve yaşlıları tespit etmek, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütmektedir. Bakanlık, bu hizmetler için gerekli gündüzlü ve yatılı sosyal hizmet kuruluşları kurmak ve işletmek üzere de faaliyetler gerçekleştirmektedir.²⁶ Bakanlığın merkez teşkilat birimlerinden olan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü geniş bir görev yelpazesine sahiptir. Bu görevlerden bazıları aşağıda ifade edilmiştir:²⁷ Bakanlığın çocuklara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek;

- Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce çocuklara yönelik yürütülen sosyal hizmetlere ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek ve bunlara uyulmasını sağlamak;
- Çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunması ve sağlıklı gelişimi için gerekli önleyici ve telafi edici mekanizmaları oluşturmak ve uygulamaya koymak;
- Geçici ya da sürekli olarak aile ortamından mahrum kalan veya yüksek yararı ailesinin yanında bulunmamayı gerektiren çocuklara, özel bakım ve koruma hizmeti sunmak;

²⁵ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ‘2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı’ (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022) 3. <https://www.aile.gov.tr/media/132816/turkiye-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-plan-2023-2028-dijital.pdf> Erişim Tarihi: 03.01.2025

²⁶ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ‘2023 Yılı Faaliyet Raporu’ (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024) 3,4 <https://www.aile.gov.tr/media/160427/faaliyet-raporu-2023.pdf> Erişim Tarihi: 03.01.2025

²⁷ İbid 15

- Özel surette korunması gereken çocuklara yönelik hizmetleri, habersiz denetimleri de kapsayacak şekilde yerinde denetlemek, tespit edilen aksaklıklara ve yetersizliklere karşı gerekli önlemleri ivedilikle almak;
- Evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetlerini koordine etmek.

Türkiye’de Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM); Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM); Çocuk Evleri Sitesi (ÇES); Çocuk Evleri, İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi (İÇES) gibi uygulamalar çocukların korunması alanında hayata geçirilmiş, önemli işlevler üstlenen kurumsal yapılarıdır.²⁸Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yanı sıra diğer kamu kurum ve kuruluşları da çocukların korunması alanında rol ve sorumluluk üstlenmektedir. Örneğin,

- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (çocuk haklarının korunması ve izlenmesi, hak ihlal başvurularının neticelendirilmesi);²⁹
- Kamu Denetçiliği Kurumu (çocukların kamu hizmeti alımında veya kamu görevlileriyle etkileşimlerinde karşılaştıkları hak ihlalleri ve sorunlara ilişkin başvuruların neticelendirilmesi);³⁰
- Kişisel Verileri Koruma Kurumu (çocukların kişisel verilerinin korunması ile ilgili faaliyetler);³¹ Milli Eğitim Bakanlığı (eğitim hizmeti sunumu, aile eğitimlerinin verilmesi vb. alanlarda);
- Sağlık Bakanlığı (sağlık hizmeti sunumu vb. alanlarda);
- Diyanet İşleri Başkanlığı (aile eğitimleri verilmesi vb. alanlarda),
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (medya alanında hizmet sunumu);
- İçişleri Bakanlığı (güvenlik hizmetleri sunumu),

²⁸ İbid 7

²⁹ TİHEK, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, ‘2023Yılı Faaliyet Raporu’ (TİHEK, 2024) <https://www.tihe.gov.tr/public/editor/uploads/AzJO3B13.pdf> Erişim Tarihi: 17.01.2025

³⁰ KDK, Kamu Denetçiliği Kurumu, ‘Çocuk ve Gençler İçin Rehber Sorularla Kamu Denetçiliği Kurumu’ (KDK, 2025a) 10.

³¹ KVKK, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, ‘2023 Yılı Faaliyet Raporu’ (KVKK, 2024) <https://www.kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/1ee4f609-711f-4a85-aefc-69181bbcdf3a.pdf> Erişim Tarihi: 03.02.2025

- Adalet Bakanlığı, Kızılay, İçişleri Bakanlığı (suça sürüklenmiş çocuklara hizmet sunumu) vb.³²

III. LİTERATÜRDE ÇOCUKLARIN KORUNMASI

İnsanın salt insan olduğu için değerli olduğu fikrinin yansıması olan insan onuru kavramı, insan haklarının kaynağını teşkil etmektedir. İnsan onuru ile temellendirilen insan hakları kuramı, zaman içerisinde pek çok hak listesini kapsayacak şekilde gelişmiş, bu gelişimde özel olarak korunması gereken toplumsal grupların da hakları gündeme gelmiştir. İnsan haklarının kavramlaştırılması sonucu ortaya çıkan bu hak kategorilerinden biri de çocuk haklarıdır. Çocuk hakları, çocukların tarihsel, sosyal, ekonomik, biyolojik gibi çeşitli sebeplerden kaynaklanan güç durumlarının bertaraf edilmesini amaçlamaktadır.³³ Çocuk hakları; sağlık, eğitim, aile hayatı, oyun ve eğlence, yeterli yaşam standardı, istismar ve zarardan korunma haklarını içermektedir. Günümüzde küresel ölçekte çocuk hakları ile ilgili temel sorun alanlarını; “insan ticareti, çocuk yaşta evlilik, çocuk işçiliği, eğitime erişim eksikliği, çocuk askerler, temiz suya erişim eksikliği ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği” olarak sıralanabilir.³⁴ Çocukların korunması, çocukların maddi ve manevi varlıklarının sahip oldukları haklar çerçevesinde korunması ve gözetilmesini, söz konusu hakların ihlaline yol açabilecek nedenlerle ve tehditlerle mücadelenin etkin şekilde yönetilmesini zorunlu kılmaktadır. Literatürde, çocukların korunması konusunun farklı boyutlar itibarıyla çalışma konusu yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda ifade edilmiştir:

Başar³⁵ tarafından yapılan çalışmada, çocuk koruma alanında yazılmış lisansüstü tezlerle dair bir inceleme yapılarak konuya ilişkin bir bakış açısı geliştirmek ve alana katkı sağlamak amaçlanmıştır. Çalışmada; çocuk koruma alanında yazılan tezlerin çoğunlukla yüksek lisans tezi ve büyük çoğunluğunun ise sosyal

³² Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, ‘Türkiye’de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu’ (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017)
³³ <https://www.aile.gov.tr/media/2498/turkiye-de-cocuklara-yonelik-koruyucu-ve-onleyici-politikalari-degerlendirme-calistayi-raporu.pdf> Erişim Tarihi: 03.01.2025

³³ Kösesoy (n 13) 310.

³⁴ Muharrem Kılıç, ‘Açılış Konuşmaları’ in Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Kabulünün 32. Yılında Çocuk Hakları Sempozyum Raporu (1 nci bası, TİHEK 2022) 14, 15. <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1652181189.pdf> Erişim Tarihi: 03.01.2025

³⁵ Merve Başar, ‘Türkiye’de Çocuk Koruma Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi’ (2023) 3(5) Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırması Dergisi 31.

hizmet anabilim dalında olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya göre, yazılan tezler konu olarak en fazla çocuk koruma sisteminin tarihsel sürecine odaklanmakta, tezlerin bulgularından elde edilen en önemli sonuç ve öneriler ise mevzuat düzenleme ve politika oluşturulmasının gerekliliği üzerinedir.

Özkan ve arkadaşlarının³⁶ yapmış oldukları çalışma ile “çocuk yoksulluğu” ve “çocuk işçiliği” alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının (STK’ların) çocuk işçiliğini ve çocuk yoksulluğunu önlemedeki rolleri ve sorunun çözümüne ilişkin görüş ve önerilerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre; araştırmaya katılan öznelere göre çocuk yoksulluğunun ve çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasında ve derinleşmesindeki temel nedenler arasında ekonomik sebepler, eğitim sistemindeki sorunlar, ailelerin ve toplumun konuya dair farkındalıklarının düşük olması yer almaktadır. Çalışmada, çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunu devam ettiği müddetçe toplumun yoksullaşması, kronik yoksulluk döngüsüne girilmesi, çocukların ihmal ve istismara uğraması ve suça sürüklenmesi gibi sonuçlarının ortaya çıkmaya devam edeceği vurgulanmıştır. Çalışma, bu sorunlarla mücadele edilebilmesi için eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve kapsayıcı hale getirilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesi ve ailelere ekonomik destek verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Çalışma, bu sorunlarla mücadele açısından somut önerilere de yer vermektedir.

Ozan ve Sütü’nün³⁷ yapmış olduğu çalışmada, “COVID-19 dönemi ve çocuk işçiliği üzerine etkisi” değerlendirilmiştir. Çalışmada, COVID-19 döneminde, yaşanan ekonomik kriz, artan yoksulluk ve eğitim sürecinin kesintiye uğramasına bağlı olarak özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocuk işçiliğinin artış gösterdiği sonucuna varılmıştır. Çalışma, COVID-19 döneminde eğitim sürecinin kesintiye uğraması nedeniyle okul dışında kalmış, ücretli işçi olarak çalıştırılan çocukların tekrar okullaştırılmasının sağlanması gerektiğini vurgulamakta, COVID-19 salgınının çocuklara etkisi konusunda daha çok çalışma yapılmasına ve başta okul terki olmak üzere pandemi döneminden bu zamana devam eden sorunlara kalıcı çözümler geliştirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir.

³⁶ Yasemin Özkan ve diğerleri, ‘Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Pikolo Derneği ve Türkiye Kızılay Derneği Örneği’(2023) 8(14) Çocuk ve Medeniyet Dergisi 11.

³⁷ Fadime Kübra Ozan ve Sevinç Pehlivan Sütü, ‘Covid-19 Döneminin Görünmeyen Yüzü: Çocuk İşçiliği’ (2023) 8(14) Çocuk ve Medeniyet Dergisi 189.

Arslan³⁸ tarafından yapılan çalışmada, göç hareketleri sonucunda Türkiye sınırları civarında veya dâhilinde bulunan yabancıların arasında “refakatsiz çocuk” olarak nitelendirilen çocukların Türk yabancılar hukukundaki durumları ele alınmıştır. Çalışmada, refakatsiz çocukların korunmasına ilişkin uluslararası alanda benimsenen prensiplerle bunların Türk mevzuatına nasıl yansıdığı incelenmiş; refakatsiz çocukların uluslararası korumadan yararlanacağı öngörüldüğünden, bu çocuklara ilişkin statü belirleme sürecinde yapılacak işlemlerle alınması gereken tedbirler analiz edilmiştir. Çalışmada, Türk hukukunda refakatsiz çocukların uluslararası korumadan yararlanacaklarının öngörüldüğü, dolayısıyla Türk hukukunda uluslararası koruma statüsü sahiplerinin tabi olduğu rejime bu çocukların da tabi olduğu ifade edilmiştir.

Al-Hammouri ve arkadaşlarının³⁹ çalışmasında, iklim değişikliğinin çocukların hayatta kalma, büyüme ve gelişme yetenekleri üzerindeki boyutu, ulusal ve uluslararası mevzuata uygun olarak çocukların iklim değişikliğinin etkilerinden ne ölçüde korunduğu konusu ele alınmıştır. Çalışma, uluslararası düzenlemeler ve Ürdün mevzuatı çerçevesinde iklim değişikliğinin etkileri karşısında çocukların haklarını korumaya yönelik unsurlara ve mekanizmalara işaret etmektedir. Çalışma, çocukların iklim değişikliğinin sonuçlarından en çok etkilenen kişiler olmaya başladığını vurgulamakta, bu nedenle onları bu değişikliklerin olumsuz etkilerinden korumak üzere koruma mekanizmalarına ilişkin önerilere yer vermektedir.

Woodman ve arkadaşlarının⁴⁰ çalışmasında, Avustralya’da çocuk koruma sisteminde görevli personelin çocukların kendilerine ilişkin kararlara katılımları konusunu nasıl algıladıkları araştırılmıştır. Çalışma bulgularına göre, çocuk koruma sistemi görevlileri çocukları “hak sahipleri” olarak değerlendirmekte ve güven altında olmaları için ihtiyaçları ve istekleri hakkında onları doğrudan dinlemenin temel bir zorunluluk olduğuna inanmaktadır. Çalışmaya göre, çocukların katılımı büyük ölçüde görevlilerin görüş ve becerilerine, sınırlı zamanda ve çocuk güvenliğinin öncelikli olduğu ortamlarda anlamlı katılım sağlama kabiliyetlerine dayalı olmaktadır. Çalışma, çocuk koruma sisteminde çocukların kendi yaşam-

³⁸ İlyas Arslan, ‘Türk Hukukunda Refakatsiz Çocukların Hukuki Durumu’ (2023) (55) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 73.

³⁹ Ali Al-Hammouri ve diğerleri, ‘Mechanisms for Protecting Children’s Rights from the Effects of Climate Change’ (2023) 15(4) Pakistan Journal of Criminology 639

⁴⁰ Elise Woodman ve diğerleri, ‘Children’s participation in child protection-How do practitioners understand children’s participation in practice?’ (2023) 28(1) Child & Family Social Work 125

larını etkileyecek ve haklarını en üst düzeyde elde etmelerini sağlayacak şekilde katılımlarını sağlayabilmeleri için öneriler de sunmaktadır.

Gönültaş⁴¹ tarafından yapılan çalışmada; öncelikle çocukların bulunabileceği tüm ortamların çocuk odaklı ortamlar niteliğine kavuşabilmesine yönelik, konunun kriminolojik boyutunu, çocuk odaklı ortam kavramını ve çocukların etkili korunmasına yönelik muhtemel standartları tartışmak amaçlanmıştır. Çalışmada, cinsel istismar ve diğer çocuğa yönelik kötü muamelenin önlenmesi adına çocukla ilgili hangi ortam söz konusu ise hepsinin çocuk odağında organize edilmesini, tasarlanmasını, yönetilmesini, buralarda bilinçli/etkin profesyonellerin/koruyucuların bulunmasını ve bu ortamlar konusunda ebeveynlerin bilinçli olmasını sağlayacak bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir.

Faraz ve arkadaşlarının⁴² çalışmasında, internette oyun oynayan çocuklara yönelik çevrim içi tehditler ve bu tehditleri ele alan mevcut çözümlerin sınırlamaları ele alınmıştır. Çalışmada, çocukların internet oyunları üzerinden siber zorbalık, cinsel içerikli iletişim vb tehditlere maruz kalabildikleri, çevrim içi oyun endüstrisinin çocukların oyun oynaması ve etkileşim kurması için güvenli bir ortam oluşturmak üzere aldığı tedbirlerin ise yetersiz kaldığı ifade edilmektedir. Çalışmada, çocukları çevrim içi ortamda korumak amacıyla oyun endüstrisi için asgari standartları düzenleyecek mevzuat ve politikalara acil ihtiyaç olduğuna, bu tür tehditleri önlemek için oyun endüstrisinde yenilikleri teşvik etmenin gerekliliğine işaret edilmektedir. Çalışma, çocukları internette oyun oynarken koruyan politikalar ve uygulamalar geliştirmeleri konusunda politika karar alıcılarına öneriler sunmakta, oyun endüstrisine ise güvenli ve eğlenceli bir oyun ortamı için uygun önlemleri sağlamaya yönelik çalışmalara devam etmeleri konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır.

Özbay⁴³ tarafından yapılan çalışmada, internetin çocuklar için faydaları yanında barındırdığı risklerden yola çıkılarak ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemeler ve hâlihazırdaki çalışmalar ışığında internet ortamında çocukların korunmasına dair hususlar tartışılmıştır. İnternetin sağladığı faydalarla riskleri

⁴¹ Burak Miraç Gönültaş, 'A Child-Focused Understanding for the Protection and Safety of Children and Prevention of Sexual Abuse : Child Centered Environments'(2022) 46(1) , Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 85.

⁴² Anum Faraz ve diğerleri, 'Child Safety and Protection in the Online Gaming Ecosystem' (2022) 10 IEEE Access 115895

⁴³ Halil İbrahim Özbay, 'İnternet Ortamında Çocukların Korunması' (2021) 128(253) Türk Dünyası Araştırmaları 441.

arasında bir denge kurulmaya çalışılması, ailelerin çocuklarının kontrolünü sağlaması, bunun yanı sıra devlet tarafından da internetin risklerine ilişkin eğitim ve bilinçlendirme konusunda politikalar üretilmesi gibi gereklilikler çalışmanın ulaştığı sonuçlardan bazılarıdır.

Bilgin⁴⁴ tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’de çocuk koruma sistemi içerisinde uygulanan ihbar mekanizması kurumsal, hukuki ve mesleki boyutlarıyla tartışılmıştır. Çalışma, çocuk ihbar ve bildirimlerinin, çocuk ihmal ve istismarına yönelik kamusal ve bireysel zorunlulukla birlikte toplumsal sağduyunun da bir ifadesi olduğuna işaret etmektedir. Çalışmada, bu ihbar ve bildirimlerin bazı zamanlarda çocuğun ağır bir istismardan kurtulmasını sağlayabileceğine, ancak çocuk ihbarının iyi bir şekilde standardize edilmesi gerekliliğine işaret edilmektedir. İhbarın ardından gerçekleştirilen müdahalenin belirli bir amaçla, hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekliliğine de vurgu yapılmaktadır. Çalışmada ülkemizde çocuk koruma sisteminde çocuk ihbarı ve bildirimlerine dair yaşanan sorunlar temel başlıklar altında ele alınmış ve bunların aşılmasına yönelik muhtelif çözüm önerileri sunulmuştur.

Đapić ve arkadaşlarının⁴⁵ çalışmasında, çocuklara yönelik istismar ve ihmalin küresel, Avrupa ve Hırvatistan ölçeğinde ciddi ölüm ve hastalık oranlarıyla birlikte bir halk sağlığı sorunu olduğu ifade edilmiştir. Pandemi gibi sağlık krizlerinin, çocuk ve ebeveyn özellikleri, aile dinamikleri ve daha geniş sosyal çevre düzeyinde çocuk istismarı ve ihmali için bir dizi risk faktörü oluşturduğuna işaret edilmiştir. Çalışmada, başka ülkelerdeki sağlık ve benzeri sorunlar sırasında çocukların istismar ve ihmal oranlarıyla ilgili klinik ve ampirik çalışmalar gözden geçirilmiş, ayrıca Hırvatistan İçişleri Bakanlığının çocuk koruma ile ilgili verileri de analiz edilmiştir.

Şimşek ve Ocağcı’nın⁴⁶ çalışmasında, 2015 yılında “Avrupa Komisyonu tarafından kararlaştırılan 10 Çocuk Koruma İlkesinin” Türkiye ve Avrupa’daki durumunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada söz konusu ilkelerin her biri ile ilgili Avrupa ve Türkiye’ye ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Çalışma,

⁴⁴ Özkan Bilgin, ‘Çocuk Koruma Hizmetlerinde Çocuk İhbar ve Bildirimlerinin Değerlendirilmesi’ (2020) 4(2) Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 26.

⁴⁵ Mia Roje Đapić ve diğerleri, ‘Children Behind Closed Doors Due to COVID-19 Isolation: Abuse, Neglect and Domestic Violence’ (2020) 56(2) Archives of Psychiatry Research: An International Journal of Psychiatry and Related Sciences, 181

⁴⁶ Enes Şimşek ve Ayşe Ferda Ocağcı, ‘Çocuk Koruma İlkeleri: Avrupa ve Türkiye Verileri’ (2019) 18(2) Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi 61.

çocuk koruma sistemlerinde önceki yıllara oranla son yıllarda daha etkili mekanizmalar uygulanmaya başlanmasına karşın sorunların çözülmesi için ilave tedbirlerin alınması gerekliliğine işaret etmekte, karşılaşılan sorunların çözülmesi için öneriler sunmaktadır.

Yazıcı'nın⁴⁷ çalışmasında, çocuk koruma sistemi hakkında genel bir değerlendirme yapılmış, mahkemece korunma kararı alınmış korunmaya ihtiyacı bulunan çocuklara yönelik bakım ve koruma yöntemlerinden biri olan koruyucu aile yöntemi incelenerek, koruyucu aile yönteminde yaşanan gelişmeler değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelere göre, Türkiye'de sosyal hizmet bağlamında çocuk koruma sistemi geleneksel yöntemlerle başlayıp modern çocuk koruma sistemlerine evrilmiştir. Çalışmaya göre, Sosyal Hizmetler Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu çocuğun aile yanında bakım ve korunmasını esas almış olsa da hâlen birçok korunmaya ihtiyacı bulunan çocuk kurum bakım yöntemlerinden yararlandırılmaktadır. Koruyucu aile ve evlat edinme yöntemleri ise, yeterince benimsenmemiştir. Bunun yanı sıra sosyal idarenin son dönemde çocukların korunmasında yeni uygulamalar ve yenilikler ortaya koyduğuna değinilen çalışmada, çocukların aile temelli bakım yöntemlerinden yararlandırılması için ailelerin ayni ve nakdî yardımlarla desteklendiği bilgisine yer verilmiş, koruyucu aile uygulamasının geliştirilmesi için öneriler sunulmuştur.

"Ulusal Tez Merkezi" internet alanı üzerinden çocukların korunması içerikli yapılan bir sorgulamada, aşağıda gösterildiği üzere, 1 doktora tezi ve 10 yüksek lisans tez çalışması yapıldığı anlaşılmaktadır.

Fırtına⁴⁸ tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında, kıtasal olarak tespit edilen 15 devlet ile çocuk refahı alanında çalışmalar yürüten uluslararası kuruluşların çocukların korunmasına ilişkin refah politikaları incelenmiştir.

Kaş⁴⁹ tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında, Kazım Karabekir'in kimsesiz çocukların himaye edilmesine yönelik yaptığı çalışmalar ve bunların temelindeki hususların ortaya konulması amaç olarak belirlenmiştir.

⁴⁷ Ergün Yazıcı, 'Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar' (2014) 4(2) Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 247

⁴⁸ Gamze Fırtına, 'Yerel ve Uluslararası Hukuki Düzenlemeler Bağlamında Çocukların Korunmasına Yönelik Refah Politikalarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Çalışma' (Yüksek lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2023)

⁴⁹ Yavuz Kaş, 'Kazım Karabekir Paşa'nın Yetim Çocukların Korunması ve Eğitimine Yönelik Çalışmaları' (Yüksek lisans tezi, İstanbul Topkapı Üniversitesi, 2022)

Üner⁵⁰ tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışması, çocuk suçluluğunun ve rehabilitasyonunun metropoliten alanlardaki durumunu irdelemek, sorunları göz önüne sermek ve bu konuda yapılabileceklerle yönelik bir model önerisi geliştirmek amacıyla yapılmıştır.

Sarısoy⁵¹ tarafından yapılmış olan yüksek lisans tez çalışmasında, Kurtuluş Savaşı döneminde kimsesiz çocukların vaziyeti, hangi şartlarda bulundukları ve yapılan yardımlar üzerinde durulmuştur.

Kara⁵² tarafından yapılan yüksek lisans çalışmasında, 4857 sayılı İş Kanunu bağlamında çocuk işçiler incelenmiş, bu inceleme yapılırken işçi statüsünde olmayan çalışan çocuklar ile çıraklar ve stajyerlerin nitelikleri ortaya konularak çocuk işçiler ile aralarındaki farklara değinilmiştir. Çalışmada çocuk işçilerin sahip oldukları haklar, bu hakları düzenleyen ulusal ve uluslararası düzenlemeler ışığında ortaya konulmuş, çocuk işçiliğinin mücadele edilmesi gereken bir olgu olup olmadığına ilişkin belirlemeler yapılarak mücadele kapsamındaki çalışmalara yer verilmiş ve çözüm önerileri incelenmiştir.

Al-Athibanee⁵³ tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında, uluslararası savaşlarda kadınların ve çocukların uluslararası düzeyde insan haklarının korunması konusu ele alınmış, savaş zamanlarında kadınların ve çocukların ihlal edilen hakları araştırılmıştır.

Elmacı⁵⁴ tarafından yapılan doktora tez çalışmasında, koruma altındaki çocukların korunmasında okulun rolüne ilişkin öğretmenlerin, yöneticilerin ve çocuk koruma alanındaki uzmanların görüşleri tespit edilmiştir.

⁵⁰ Ercan Üner, 'Metropoliten Alanlarda Çocukların Korunması, Çocuk Mahkemelerinin Rolü ve Bir Model Önerisi' (Yükse Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2020)

⁵¹ Kübra Sarısoy, 'Kurtuluş Savaşı Yıllarında Kimsesiz Çocukların Korunması ve Yetimhaneler' (Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2020)

⁵² Ece Güneş Kara, '4857 Sayılı İş Kanunu'na Göre Çocuk İşçi Kavramı ve Çocukların Korunması' (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2019)

⁵³ Mohammed Waad Ahmed Al-Athibanee, 'Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Kadın ve Çocukların Korunması' (Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2017)

⁵⁴ Davut Elmacı, 'Koruma Altındaki Çocukların Korunmasında Okulun Rolüne İlişkin Öğretmenlerin, Yöneticilerin ve Alandaki Uzmanların Görüşleri' (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2016)

Şeker⁵⁵ tarafından yapılan “*Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Çocukların Korunması ve Çocuk Esirgeme Kurumu (1917-1981)*” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, genel olarak tespit edilebilen bütün çocuk himaye çalışmaları ve kurumları ile birlikte özellikle Çocuk Esirgeme Kurumunun kuruluşu, amaç ve görevleri, teşkilatı, bütçesi, aldığı yardımlar, yurt dışındaki benzeri kurumlarla olan ilişkileri, faaliyetleri, bağlı kurum ve kuruluşları, kapatılma sebepleri ve süreci incelenmiştir.

Çakır⁵⁶ tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında; çocuk suçluluğunun nedenlerini anlamak, ortaya çıkan bilgiler ışığında ülkemizde çocuk mahkemelerinin eksik yönlerini tespit etmek, çocuk suçluluğunu önlemek için uygulanan sistem veya sosyal politikaların sorunu ne derece çözdüğü veya nerelerde eksik kaldığını belirlemek, ve neticede ortaya farklı veya tamamlayıcı sosyal politikalar koyabilmek amaçlanmıştır.

Köse⁵⁷ tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında ise, kimsesiz çocukların bakımı ve korunması konusunu İslam Hukuku açısından incelemek, bu çocukların topluma ve kendisine faydalı bir şekilde yetiştirilmesi için alınan ve alınabilecek önlemleri ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yukarıda tanıtılan çalışmalar dikkate alındığında, çocukların korunmasına yönelik literatürde çok yönlü araştırmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak kamu mali yönetimlerinde yüksek denetim kurumları olarak bilinen Sayıştayların çocukların korunmasına yönelik denetim uygulamaları ve bu uygulamalardan yansıyan iyi uygulama esasları hakkında literatür bilgisi içeren çalışmaların olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, çalışmanın bu alandaki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

IV. ÇOCUKLARIN KORUNMASINA YÖNELİK KAMU POLİTİKALARININ HAYATA GEÇİRİLMESİNDE SAYIŞTAYLARIN ROL VE SORUMLULUKLARI

Vatandaşlarının temel insan haklarını güvence altına almak ve yaşanabilmesini sağlamak devletin ana işlevleri arasında yer almaktadır. Bu işlevlerin karşılanmasının gerektirdiği çalışmalar ise devletin görev ve sorumluluklarını tayin

⁵⁵ Kevser Şeker, ‘Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Çocukların Korunması ve Çocuk Esirgeme Kurumu (1917-1981)’ (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015)

⁵⁶ Murat Çakır, ‘Suça Sürüklenen Çocukların Korunmasına Yönelik Politikalar ve Kocaeli İli Verilerinin Değerlendirilmesi’ (Yüksek lisans tezi, Yalova Üniversitesi, 2013)

⁵⁷ Köse Ü, ‘İslam Hukuku Açısından Kimsesiz Çocukların Korunması ve Bakımı’ (Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2008)

etmektedir. 1982 Anayasasına göre (md.5), kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak devletin amaç ve görevleri arasındadır. İnsan hakları kapsamında çocukların korunmasına yönelik kamu politikaları, devlet tarafından uygulamaya konulur ve “yönetim işinin” bir gereği olarak devlet tarafından denetlenmesi gerekir. Devletin çocukların korunması alanındaki yönetim politikalarının, plan, program ve projelerinin başarılı şekilde hayata geçirilmesinde, bu alanda kullanılan kamu kaynağının mevzuata uygun, verimli, tutumlu ve etkili şekilde yönetilmesinde sayıştaylar önemli bir fonksiyon icra eder.

Sayıştaylar, parlamentoların bütçe kanunu ile yürütme organına devrettikleri gelir elde etme ve harcama yetkisinin uygulamadaki sonuçlarının değerlendirilmesinde parlamentolara yardımcı olan uzmanlaşmış kurumlardır. Bu kurumlar, bütçe hakkının bir gereği olarak kamu kaynaklarının verimli, etkili ve hukuka uygun elde edilmesi, yönetilmesi ve harcanmasına dair denetimi parlamento adına yürütürler ve parlamento raporlarını sunarlar.⁵⁸ Sayıştaylar demokratik hukuk devletinin vazgeçilmez unsurları olup parlamentoların bütçe hakkının bekçileridir.⁵⁹ Kamu gelirlerinin ve harcamalarının dış denetiminden sorumlu ulusal kuruluşlar olarak sayıştaylar, kamu mali yönetiminin iyileştirilmesinde, kamu kaynaklarının değer ve fayda yaratacak şekilde kullanılmasında, hesap verebilirlik ve şeffaflık bilincinin geliştirilmesinde çok önemli görev ve fonksiyonlara sahiptirler.⁶⁰ Hemen her ülkede anayasal sistemin önemli bir unsuru olarak yapılandırılmış olan sayıştaylar, demokratik yönetişimin güçlendirilmesine katkı sunmakta, parlamento adına yürüttükleri denetimler aracılığıyla kamu idarelerinin faaliyetlerini kurumsal amaçları doğrultusunda, verimli ve hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirmelerini teşvik etmekte ve sürekli gelişim için bu idareleri

⁵⁸ Hacı Ömer Köse ve Murat Önder, ‘Parlamento Adına Denetim İşlevi ve Yüksek Denetim Kurumları’ in Murat Önder ve Hacı Ömer Köse (eds). Kamu Yönetiminde Denetim: Temel Paradigmalar, Değişim ve Yeni Yönelişler (Sayıştay Başkanlığı, 2023) 69, 85 https://www.sayistay.gov.tr/files/2973_KYD%20TEMEL%20PARAD%20C4%B0GMALAR,%20DE-C4%9E%20C4%B0C5%9E%20C4%B0M%20VE%20YEN%20C4%B0%20Y%20C3%96NEL%20C4%B0-C5%9ELER-kpkl%20C4%B1.pdf Erişim Tarihi: 14.01.2025

⁵⁹ Mehmet Aksoy ve diğerleri, ‘Sayıştay Hesap Yargısı’ (1. Bası, Sayıştay Başkanlığı 2018) 1. Erişim Tarihi: 08.01.2025

⁶⁰ Coşkun Can Aktan ve Murat İnce, ‘Yüksek Denetim Kurumlarının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı’(2025) (32) Denetim Dergisi 77, 78.

desteklemektedir.⁶¹ Ülkelerin yönetim sistemlerinde sahip oldukları konumları, yetkileri ve işlevleri ile sayıştaylar, kamu yönetiminin dürüstlük esaslı olarak geliştirilmesinde ve etik dışı davranışlarla mücadele edilmesine önemli katkılar sunan kurumlardır.⁶²

Bu kurumların yapmış oldukları denetimler, ağırlıklı olarak uygunluk denetimi, mali denetim ve performans denetimlerinden oluşmaktadır. Uygunluk denetimleri, idare faaliyet ve işlemlerinin hukuka ve diğer uyulması zorunlu ilke ve kurallara uyulup uyulmadığının incelenmesini içerir. Mali denetimler, ağırlıklı olarak kamu idarelerinin dönem sonu mali tabloları ve bu tablolardaki beyanlara temel teşkil eden işlem ve faaliyetlerin denetlenerek, mali tablo hakkında görüş verilmesini içermektedir. Performans denetimi yetkisi ise sayıştaylar arasında farklılık göstermektedir. Sayıştayların çoğunluğu için bu yetki, kamu idarelerinin faaliyet, program ya da projelerini ne denli verimli ve etkin yürüttüklerinin ve kaynaklarını ne ölçüde tasarruflu kullandıklarının gözden geçirilmesiyle sınırlıdır. Hükümet programlarının hedeflerine ulaşmadaki etkililiğinin gözden geçirilmesine kadar uzanan uygulamalar da söz konusudur. Bazı sayıştaylar, stratejik planlar ve yıllık performans programları ile öngörülen amaç, hedef ve göstergelerin uygunluğunu ve kamu idarelerince uygulama sonuçlarını ortaya koyan faaliyet raporlarında yer alan beyanların fiili durum ve öngörülen amaç, hedef ve göstergelerle uyumluluğunu da denetlemekte; böylece idarelerin ilgili mercilerle birlikte kamuoyuna da sundukları performans bilgisinin doğruluğu ve güvenilirliği hakkında raporlar hazırlamaktadır.⁶³ Sayıştaylar, kamu yönetimini “tekil idare” bazında olduğu gibi bir “bütün” hâlinde de görebilen, kamu idarelerinin plan, proje, program, faaliyet ve işlemlerini mevzuata, denetim standartlarına, yönetim ilkelerine uyarlı şekilde değerlendiren ve bu değerlendirmeler sonucunda parlamentolara raporlama yapan bağımsız ve tarafsız kurumlardır. Sayıştayların kamu sektöründe bir yönetim alanı olarak çocukların korunması odaklı denetim

⁶¹ Hacı Ömer Köse ve Murat Önder, ‘Parlamento Adına Denetim İşlevi ve Yüksek Denetim Kurumları’ in Murat Önder ve Hacı Ömer Köse (eds). Kamu Yönetiminde Denetim: Temel Paradigmalar, Değişim ve Yeni Yönelişler (Sayıştay Başkanlığı, 2023) 69, 70. https://www.sayistay.gov.tr/files/2973_KYD%20TEMEL%20PARAD%20C4%B0GMALAR,%20DE-C4%9E%20C5%9E%20C4%B0M%20VE%20YEN%20C4%B0%20Y%20C3%96NEL%20C4%B0-C5%9ELER-kpkl%20C4%B1.pdf

⁶² Yaşar Uzun, ‘Yüksek Denetim Kurumlarının Etik Dışı Davranışla Mücadele Uygulamaları’ (2019) (115) Sayıştay Dergisi 7.

⁶³ Hacı Ömer Köse ve Murat Önder, ‘Parlamento Adına Denetim İşlevi ve Yüksek Denetim Kurumları’ in Murat Önder ve Hacı Ömer Köse (eds). Kamu Yönetiminde Denetim: Temel Paradigmalar, Değişim ve Yeni Yönelişler (Sayıştay Başkanlığı, 2023) 69, 80.

faaliyetlerini gerçekleştirmeleri sosyal devlet ve adalet ilkelerinin güçlendirilmesi açısından temel bir gerekliliktir. Bu kurumların çocukların korunması odaklı denetim faaliyetlerini gerçekleştirmelerinin ardında yatan temel nedenlerden bazıları aşağıda ifade edilmiştir:

Devletin çocukların korunmasına yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler, plan, proje ve program uygulamaları kamu kaynağı kullanımını gerektirir. Kamu kaynağının kullanıldığı alanlar ise mevzuat çerçevesinde sayıştayların denetim kapsamına girmektedir.

Uluslararası denetim standartlarına göre sayıştaylar tarafından yerine getirilecek kamu sektörü denetimi; hükümetin politika, program veya faaliyetlerinin yönetimi ve performansı hakkında yasama ve diğer gözetim organları, yönetimden sorumlu olanlar ve halka bilgi verilmesi ve bağımsız ve tarafsız değerlendirmeler sağlaması açısından zaruridir (ISSAI 100/18). Bu bağlamda sayıştaylar tarafından yapılacak dış denetim faaliyetleri aracılığıyla hükümetin ve ilgili kamu idarelerinin çocukların korunması ile ilgili politika, plan, program ve faaliyetlerinin uygulanmasına dair başta parlamentolar olmak üzere denetim paydaşlarına güvenilir, kanıta dayalı, tarafsız ve bağımsız değerlendirmeler sunulması mümkün olmaktadır. Yine uluslararası denetim standartları açısından bakıldığında, sayıştaylar tarafından yapılacak kamu sektörü denetiminin vatandaşların yaşamında fark yaratması da beklenir (INTOSAI-P12/Md.1). Sayıştaylar, çocukların korunması gibi toplum bireylerini ilgilendiren konulara ilişkin denetim raporlarına konu edecekleri görüş ve tavsiyeleri aracılığıyla denetim paydaşlarının ülke insanının yaşamına değer katacak çalışmaları gerçekleştirmelerini de teşvik eder.

Sayıştaylar, çocukların korunması odaklı denetim faaliyetleri aracılığıyla toplumsal yapıyı güçlendirme amaçlı taahhütlerini nasıl uyguladıkları konusunda hükümetlerin ve kamu idare yöneticilerinin şeffaflık ve hesap verebilirlik düzeylerini artırmak suretiyle önemli katkılar sağlamaktadır.⁶⁴ Sayıştayların bu tür denetim faaliyetleri aracılığıyla, hükümetlerin bu alanla ilgili plan ve programları, politika ve süreçlerinin verimliliği, etkililiği ve tutumluluğu hakkında objektif bir bakış sağlanmakta, kamuda hükümetlerin değerlendirilmesi sistemi güçlendirilmektedir.⁶⁵ Sayıştaylar, bu alanlardaki denetim faaliyetleri sonucunda hazırladık-

⁶⁴ UN Birleşmiş Milletler, 'Supreme Audit Institutions as drivers to foster 2030 Agenda implementation'(United Nations, 2025) <https://sdgs.un.org/partnerships/supreme-audit-institutions-drivers-foster-2030-agenda-implementation> Erişim Tarihi: 14.12.2024

⁶⁵ OECD,Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, 'OECD Public Governance Reviews, Supreme Audit Institutions and Good Governance Oversight, Insight and Foresight'

ları denetim raporlarına konu görüş ve önerileri aracılığıyla hükümetlere, diğer karar alıcı ve uygulayıcı kurum ve kuruluşlara mevzuat, politika, sistem, yapı ve süreçlerin iyileştirilmesi noktasında önemli bir rehberlik desteği sağlamaktadır.

Çocukların korunması özelinde ele alındığında; sayıştayların mali denetim, uygunluk denetimi ve performans denetimi gibi geleneksel denetimlerinin bu alanda rol ve sorumluluk üstlenen idarelere kazanımlar sağlayacağı değerlendirilmektedir. Örneğin; sayıştayların mali denetimleri, bu idarelerin rol ve sorumluluklarını gerçekleştirirken karşılaştıkları riskleri etkin şekilde yönetmelerini, buna yönelik iç kontrol sistemlerini geliştirmelerini teşvik etmek açısından önemlidir. Sayıştayların uygunluk denetimleri kapsamında, kamu idarelerinin çocukların korunması amaçlı kamu kaynağı kullanımlarında mevzuata uygunluğu gözetmeleri güvence altına alınmaktadır. Sayıştayların performans denetimleri kapsamında ise, çocukların korunması alanı ile ilgili olarak kamu yönetimlerinde politika, plan, program ve projelerin hazırlanmasında ve uygulanmasında kamu yararı, etkinlik, verimlilik, tutumluluk gibi yönetim ilkelerine uygunluğun sağlanması teşvik edilmektedir.

Günümüzde BM'nin "yoksullukla ve açlıkla mücadele", "sağlıklı ve kaliteli yaşam", "nitelikli eğitim", "kadın-erkek eşitliği", "temiz su ve sanitasyon", "eşitsizliklerin azaltılması" gibi sürdürülebilir kalkınma amaçları çocukların korunması konusu ile yakından ilgilidir. Bu amaçların her birisinin ülke uygulamalarında arzu edilen etkiyi oluşturması, sistemli bir izleme ve kontrol işlevi ile mümkün olabilecektir. Parlamentolar adına denetim yapan en üst düzeyli, bağımsız ve profesyonel denetim organları olan sayıştaylar, bu işlevi ifa etmede en uygun aktörlerdir.⁶⁶

V. SAYIŞTAYLARIN KAMU YÖNETİMİNDE ÇOCUKLARIN KORUNMASI ODAKLI DENETİM UYGULAMALARI

Kamu sektörünün bağımsız dış denetim kurumu olan sayıştayların çocukların korunması alanında yapmış oldukları denetim uygulamaları aracılığıyla, bu alanda politika geliştirenlerin ve uygulayanların kamuda şeffaf ve hesap verebilir olmaları, mevzuata uygun davranmaları, kamu yararı, adalet ve eşitlik gibi ilkelere uygun yönetim yaklaşımı geliştirmeleri teşvik edilmektedir. Aşağıda, raporlama

(OECD Publishing, 2016) 137. Erişim Tarihi: 18.01.2025

⁶⁶ Hacı Ömer Köse, 'Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Gerçekleştirilmesinde Birleşmiş Milletler ve INTOSAI İş Birliği' (2023) 34(130) Sayıştay Dergisi 497, 503. <https://dergi-park.org.tr/en/pub/iuamamk/article/8671> Erişim Tarihi: 17.01.2025

yılı dikkate alınmak suretiyle farklı ülke sayıştay denetim raporları üzerinden sayıştayların çocukların korunması ile ilgili denetim uygulama örneklerine, bu örneklerin yansıttığı ve kamu politikalarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülen iyi uygulama esaslarına yer verilecektir. Çalışmaya konu edilmiş olan bu örnekler, bahsi geçen ülke sayıştaylarının bu çalışmalarını kamuoyu ile paylaşmış olmaları nedeniyle tespit edilmiştir.

A. T.C. SAYIŞTAY BAŞKANLIĞININ DIŞ DENETİM GENEL DEĞERLENDİRME RAPORUNDA YER ALAN “KADINLAR VE ÇOCUKLAR İÇİN KONUKEVLERİNİN AÇILMAMASI” BAŞLIKLİ DENETİM TESPİTLERİ (2024)

Sayıştay Başkanlığı tarafından hazırlanarak TBMM’ye sunulan ve kamuoyuna duyurulan Dış Denetim Genel Değerlendirme Raporu, kamu idarelerinin denetimleri sonucunda düzenlenen denetim raporlarında yer alan konulardan önemli görülen ve genellik arz eden hususları, yürütülen denetimlere ilişkin genel bilgileri ve malî konularda belirtilmesi uygun görülen diğer hususları içermektedir.⁶⁷ Sayıştay Başkanlığının 2023 Yılı Dış Denetim Genel Değerlendirme Raporunda yer verilen konulardan birisi de “Kadınlar ve Çocuklar İçin Konukevlerinin Açılmaması” başlığıdır.⁶⁸

Değerlendirme raporunda, 5393 sayılı Belediye Kanunu hükümleri doğrultusunda büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyelerin, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorunda oldukları ifade edilmiştir. Söz konusu rapor, mevzuat uyarınca kadın konukevlerinin fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve sözlü istismara veya şiddete uğrayan kadınların, şiddetten korunması, psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesi, güçlendirilmesi ve bu dönemde kadınların varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarının da karşılanmak suretiyle geçici süreyle kalabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşları olduğu bilgisine yer vermektedir. Konukevlerinin, kadın ve çocuklara doğrudan ya da ilgili kuruluşlara yönlendirmek suretiyle güvenlik, danışmanlık, tıbbi destek, geçici maddi yardım, kreş, mesleki eğitim kursu, grup çalışmaları, sosyal, sanatsal ve sportif faaliyetler vb. alanlarda destek sunma fonksiyonları olduğuna işaret eden Değerlendirme raporu, yapılan denetimlerde mevzuat hükümlerine göre

⁶⁷ Raporun tam metni için bkz. Sayıştay Başkanlığı, ‘2023 Yılı Dış Denetim Genel Değerlendirme Raporu’ (2024) 2. <https://www.sayistay.gov.tr/reports/peYMqOjYd9-2023-yili-dis-denetim-genel-degerlendirme-raporu> Erişim Tarihi: 03.02.2025

⁶⁸ Sayıştay Başkanlığı, (n 68) 96.

kadınlar ve çocuklar için açılması zorunlu konukevlerine ilişkin bazı belediyeler tarafından herhangi bir faaliyette bulunulmadığını ortaya koymuştur.

Çocukların korunması bağlamında bu denetim tespitlerinden yansıyan iyi uygulama esaslarından bazıları şunlardır:

- İdareler bütçelerini mevzuatla belirlenmiş görev ve sorumluluklarının gereğini yerine getirmek üzere hazırlamak, yönetmek ve kullanmak durumundadırlar.
- Yasaların ulusal politikaları yansıtan araçlar olduğu düşünüldüğünde, bu çalışma bağlamında çocukların korunması alanında görev ve sorumluluk üstlenen idareler ve yöneticilerinin de bu alanda mevzuatla tanımlı çalışmaları yapmaktan imtina etmemeleri gerekir.
- Korunması gereken kadın ve çocukların kalabileceği konukevlerini açmak, bu kişilerin karşılaşabileceği şiddet, psiko-sosyal ve ekonomik problemler gibi sorunların ve bunların yol açacağı maliyetlerin önlenmesi açısından temel bir gerekliliktir.
- Bunun yanı sıra, yasaların çocuk koruma sisteminin bir unsuru olması nedeniyle, çocukların korunmasına ilişkin yasal düzenleme gerekliliklerinin uygulanması, kamu yönetiminde çocuk koruma sistemini ve kamuya duyulan güveni de güçlendirecektir. Bu bağlamda sayıştaylar tarafından yerine getirilen mevzuata uygunluk denetimlerinin, çocukların korunması yönetim alanında da idarelerin mevzuatla öngörülen görev ve sorumluluklarını yine mevzuata uygun şekilde yerine getirmelerini güvenceye alan bir işlevi olduğunu ifade etmek gerekir.

B. QUEENSLAND SAYIŞTAYININ “ÖĞRENCİLERİ ZORBALIKTAN KORUMAK” KONULU DENETİM UYGULAMASI (2024)

Çocuklarda görülen saldırgan davranışlar üzerine yapılan araştırmalarda “akran zorbalığı” önemli bir yer tutmaktadır.⁶⁹ Akran zorbalığı, “*bir çocuğa bir ya da daha fazla öğrenci tarafından kasıtlı ve sürekli bir şekilde saldırgan davranışlarda bulunulması ve çocuğun bunlara karşı savunmasız ve korumasız durumda olması*” şeklin-

⁶⁹ Aygöl Nalbant, Emine Babaoğlu ve Ejder Çelik, ‘Akran Zorbalığına Uğrayan Kurbanlara Karşı Empati Ölçeğinin Türk Kültürü’ne Uyarlanması’ (2018) 14(2) Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 840.

de tanımlanmaktadır.⁷⁰ Zorbalığa maruz kalan çocuklar, kaygı, içe yönelen öfke, çaresizlik, değersizlik, yalnızlık, depresyon ve anksiyete, okula gitmek istememe ve düşük akademik başarı gibi istenilmeyen sorunları yaşayabilmektedir. Zorbalık davranışını uygulayanlar ise okuldan kaçma, kuralları ihlal etme, diğerlerine karşı öfkeli olma ve saldırgan eylemlerde bulunma, yetişkinliklerinde dürtüsel ve riskli davranışlarda bulunma, iş hayatlarında başarısız olma ve madde kullanımıyla ilgili sorunlarla karşılaşabilmektedir.⁷¹ Bu nedenle, çocukların geleceğin sağlıklı, öz güvenli, kendisiyle ve içinde yaşadığı toplum ile barışık bireyleri olarak yetişmeleri açısından kamu yönetimlerinde alınması gereken tedbirlerden bir kısmı akran zorbalığı ile mücadeleye ilişkin olmalıdır. Sayıştaylar, kamuda çocukların korunması kapsamında “*akran zorbalığı ile mücadelenin yönetilmesi*” alanında yürütülen çalışmaları denetim faaliyetlerine konu edebilmektedir.

Queensland Sayıştayının (Queensland Audit Office/QAO) bir denetim çalışmasında, öğrencilere güvenilir ve destekleyici öğrenme ortamları sağlamaktan sorumlu Eğitim Bakanlığının stratejilerinin öğrencilerin zorbalığa karşı korunmasını desteklemede etkili olup olmadığı incelenmiştir. Denetim çalışmasında Eğitim Bakanlığının zorbalıkla mücadeleye yönelik strateji ve politikalarının etkin şekilde tasarlanıp tasarlanmadığı, Bakanlığın bunların uygulanmasını ve etkinliğini izleyip izlemediği değerlendirilmiştir. Denetim çalışmasının sonucunda, Bakanlığın, kurumsal stratejilerini zorbalıkla mücadele alanındaki iyi uygulama araştırmalarına uygun şekilde tasarladığı, ancak söz konusu stratejilerde Bakanlığın zorbalıkla mücadeleye yönelik amaç, hedef ve faaliyetlerine ilişkin öğrencilere, ailelere/bakıcılara vermek istediği mesajı daha etkin şekilde ortaya koyması gerektiği tespit edilmiştir. Okullarda zorbalıkla mücadelenin yönetilmesi alanında bu denetim çalışmasından yansıyan iyi uygulama esaslarından bazıları aşağıda ifade edilmiştir:

- Okullarda zorbalıkla mücadelenin yönetilmesi alanında görev ve sorumluluğu olan idareler, bu amaçla geliştirecekleri stratejilerin yanı sıra, bunları nasıl hayata geçireceklerini, uygulamayı nasıl izleyeceklerini ve değerlendireceklerini ifade eden eylem planlarını da hazırlamalıdır. Bu idareler tarafından, planlarına konu ettikleri hususlara ilişkin mevcut izleme ve

⁷⁰ Ümmü Habibe Özen ve Hüseyin Aslan, ‘Akran Zorbalığının Nedenleri ve Çözüm Önerilerine İlişkin Okul Öncesi ve İlkokul Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi’ (2024) 8(2) Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi 39.

⁷¹ Füsün Gökkaya ve Serap Tekinsav Sütcü, ‘Ortaokul Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimi ile Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolü’ (2018) 6(15) Gençlik Araştırmaları Dergisi 43,45.

değerlendirme yaklaşımlarında sergilenen performans düzenli olarak gözden geçirilmeli, izleme ve değerlendirme faaliyetleri artırılmalıdır. Bu nedenle, söz konusu idarelerin, yapacakları izleme ve değerlendirmelerin kapsamına konu edecekleri hususları belirlemeleri de önem taşımaktadır.

- Okullarda davranış standartlarını anlatan düzenlemelerin güncelliğini koruması sağlanmalı, bunların içerdiği esasların öğrencilere ve velilere aktarılma yaklaşımlarının artırılmasına yönelik tedbirler geliştirilmelidir.
- Okullarda zorbalık ve siber zorbalık deneyimi yaşayan öğrenci verileri izlenerek zorbalıkla mücadele stratejilerinin etkin hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- Okullara, öğrenci zorbalık vakalarını yönetmelerinde gerekli destek sağlanmalıdır. Örneğin, okul personeline zorbalığın tespiti, nasıl karşılık verileceği ve raporlanacağı gibi konularda hazır, erişilebilir mesleki bilgilendirme eğitimlerinin sunulması, zorbalıkla mücadele politikalarının okullarda uygulanmasına yönelik süreçte veli katılımının geliştirilmesi gibi.⁷²

C. ZAMBİYA SAYIŞTAYININ “İDARENİN ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİ AZALTMAYA YÖNELİK TEDBİRLERİ” KONULU DENETİM UYGULAMASI (2023)

Kamu yönetimlerinde çocukların korunması kapsamında politika ve tedbirlerin geliştirilmesi gereken bir diğer çalışma alanını “çocuk işçiliği ile mücadele” oluşturmaktadır. Çocuk işçiliği, “çocukların yapmak için fazla küçük olduğu ve/veya mahiyeti veya barındırdığı koşullar gereği çocukların sağlığına, güvenliğine veya ahlakına zarar verebilecek işlerden” oluşmaktadır.⁷³ ILO’ya göre aşağıdaki işler, çocuk işçiliği kapsamı içinde değerlendirilmektedir:

- Çocuklar için zihinsel, fiziksel, toplumsal ve ahlaki yönden tehlikeli ve zararlı işler;
- Çocukları okula devam etmekten alıkoyan işler;

⁷² Raporun tam metni için bkz. QAO, Queensland Audit Office, ‘Protecting students from bullying’ (QAO, 2024) <https://www.qao.qld.gov.au/sites/default/files/2024-12/Protecting%20students%20from%20bullying%20%28Report%206%20%E2%80%932024%E2%80%9329.pdf> Erişim tarihi: 26.12.2024

⁷³ UÇÖ Uluslararası Çalışma Örgütü ve BMÇYF Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, ‘Çocuk İşçiliği, 2020 Küresel Tahminler, Eğilimler ve Önümüzdeki Yol’ (ILO, 2021) https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@ilo-ankara/documents/publication/wcms_836901.pdf Erişim Tarihi: 03.01.2025

- Çocukları okuldan daha erken ayrılmaya mecbur bırakan işler;
- Çocukların okullarıyla birlikte yürütmek zorunda kaldıkları ağır ve uzun işler.

“En kötü biçimlerinde çocuk işçiliği ise, ‘çocukları köleleştiren, ailelerinden ayıran, ciddi hastalıklara maruz bırakan ve erken yaşlarda büyük şehirlerde yalnız başına kalmalarına neden olan’ işlerdir.⁷⁴ BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2030 Gündemi kapsamında “çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi” konusu da yer almaktadır. Birleşmiş Milletler, Hedef 8.7 gereği 2025 yılına kadar çocuk işçiliğinin en kötü türlerinin yasaklanması ve ortadan kaldırılması için ülkeleri acil ve etkili önlem almaya davet etmektedir.⁷⁵ Sayıştaylar, bulundukları ülkelerde çocuk işçiliği ile mücadelenin yönetilmesi alanında da denetimler gerçekleştirebilmekte, denetim görüş ve tavsiyeleriyle sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında karar alıcıların ve uygulayıcıların yapacakları çalışmalarda önemli bir rehberlik desteği sağlamaktadırlar.

Zambiya Sayıştayı (Office of The Auditor General of Republic of Zambia/OAGRZ) tarafından gerçekleştirilen bir denetim çalışmasında, Zambiya Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan çocuk işçiliği vakalarının azaltılmasına yönelik önlemlerin etkinliği değerlendirilmiştir. Denetimde, 2018-2022 döneminde Bakanlık tarafından ülkedeki çocuk işçiliğinin azaltılmasına yönelik uygulanan programlar incelenmiştir. Denetim çalışmasında, çocuk işçiliğini azaltma alanındaki yasal düzenlemeler ve politika çerçeveleri, çocuk işçiliğini önleme ve buna ilişkin uygulama programları ile koordinasyon mekanizmaları ele alınmıştır. Bu denetim çalışmasının yapılma nedenleri arasında aşağıda ifade edilen hususlar yer almaktadır:

- Bakanlık Genel Sekreterliğinin COVID-19 salgınının etkilerinin çocukları daha savunmasız ve farklı çocuk işçiliği türlerine konu olmaya yatkın hale getirmesi nedeniyle çocuk işçiliğinin sonlandırılması gerekliliğini ifade etmesi;
- Çocuk işçiliğinin temel insan hakları ihlali olması, çocuğun gelişimini ve yaşamını olumsuz etkilemesi;

⁷⁴ TİHEK Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, ‘Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Rehberi’ (TİHEK, 2025) 2. <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/wICn6rie.pdf> Erişim Tarihi: 18.01.2025

⁷⁵ TİHEK (n 75) 13

- Parlamento Başkanının, BM 2030 Global Ajanda ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları doğrultusunda çocuklara kalkınma sürecinde kaliteli eğitim, öğrenim, kendini geliştirme gibi alanlarda gerekli desteğin verilmesi gerekliliğini beyan etmesi;
- Parlamento Çocuk Komisyonu tarafından, çocukların ülke nüfusunun önemli bir oranını oluşturması nedeniyle refahlarının sağlanmasının acil bir konu olduğunun ifade edilmesi.

Denetim çalışmasının sonunda, Zambiya Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının çocuk işçiliği vakalarını azaltmaya yönelik önlemleri uygulamaya koymasına rağmen, bu önlemlerin ülkedeki çocuk işçiliği vakalarının azaltılmasında etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Çocuk işçiliği ile mücadelenin yönetilmesi kapsamında bu denetim çalışmasından yansıyan iyi uygulama esaslarından bazıları aşağıda ifade edilmiştir:

- Kamu yönetimlerinde çocuk işçiliği ile mücadelenin yönetilmesi alanında gerekli politika ve mevzuat düzenlemeleri yapılmalı ve güncellenmelidir. Bu çerçevede, sorumlu yapılar ülke çapında ihdas edilmeli ve bunlar için gerekli kaynaklar tahsis edilmelidir.
- Çocuk işçiliği ile mücadelenin yönetilmesinde rol ve sorumluluk üstlenen idareler tarafından, bu amaçla geliştirecekleri plan, program ve politikalarının etkin şekilde uygulanıp uygulanmadığının değerlendirilmesi elzemdir. Bunun yanı sıra idareler, çocuk işçiliği vakalarına ilişkin olarak bunları izleme, yönetme ve kontrol etmeye yönelik verilerin elde edilmesi için araçlar geliştirmelidir. Bu bağlamda, ülkelerde çocuk işçiliği üzerine politikaların geliştirilmesinde yararlanmak üzere ulusal bir veri tabanı ve bilgi sistemi oluşturulmalıdır.
- Kamu yönetimlerinde, çocuk işçiliğinden kurtarılan çocukların sonradan tekrar çocuk işçiliğine dönmelerini güvenceye almak üzere gerekli izleme çalışmaları yapılmalıdır.
- Çocuk işçiliği ile mücadelede görev ve sorumluluğu olan idarelerin işgücü ve diğer alanlardaki kurumsal kapasiteleri artırılmalı, personele gerekli eğitimler sağlanmalıdır.
- Çocuk işçiliğinin yaşanabileceği iş ortamlarında yapılacak denetim ve tefişler için bu çalışmaları yapacak olanlara gerekli rehberlik desteği sağlanmalıdır.

- Çocuk işçiliğinin tehlikeleri konusunda toplumsal farkındalık artırılmalıdır.⁷⁶

D. İNGİLTERE SAYIŞTAYININ “İTERNET GÜVENLİĞİ DÜZENLEMESİNİN UYGULANMASINA YÖNELİK HAZIRLIKLAR” KONULU DENETİM UYGULAMASI (2023)

İnternet kullanımının faydalarının yanında bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımıyla birlikte çocuklar açısından zararlarının da olduğu ve birçok riski barındırdığı bilinmektedir.⁷⁷ Bu riskler üç kategoride sınıflandırılabilir: Olumsuz içerik ve temas riskleri; online alış verişi ve hileli işlemlere ilişkin tüketici riskleri; mahremiyet ve güvenlik riskleri.⁷⁸ Bu riskler, etkin şekilde yönetilmediklerinde geleceğimizin teminatı olan çocuklar ve toplum açısından önemli problemler ve sonuçlar doğururlar. Bu sorunların en aza indirilmesi amacıyla; devletlere önemli rol ve sorumluluklar düşmektedir.⁷⁹ Sayıştaylar, denetimleri aracılığıyla, devletin çocuklar da dâhil vatandaşlarını internetin zararlı içeriklerinden korumak üzere geliştirdiği politika uygulamalarını değerlendirme konusu yapabilmektedir.

İngiltere sayıştayı tarafından gerçekleştirilen bir denetim çalışmasında, yeni internet güvenliği düzenlemesinin uygulanmasına yönelik hazırlıklarda Bilim, Yenilik ve Teknoloji Bakanlığı (DSIT) ve İngiltere’nin internet güvenliği konusunda düzenleyici kurumu olan Ofcom tarafından yeterli ilerlemenin sağlanıp sağlanmadığı incelenmiştir. Bu denetim çalışmasının yapılma nedenleri arasında aşağıdaki hususlar yer almaktadır:

- 2022 yılında yapılan bir araştırmada, İngiltere’de 13-17 yaş arası çocuk kullanıcılarının %68’inin, 18 yaş üzeri yetişkinlerin ise %62’sinin son dört hafta içerisinde internet üzerinden en az bir zararlı içerikle karşılaşmalarının tespit edilmesi;

⁷⁶ Raporun tam metni için bkz. OAGRZ, Office of the Auditor General of Republic of Zambia, ‘Performance Audit Report On Government Measures To Reduce Incidences of Child Labour In Zambia 2018-2022’ (OAGRZ, 2022) <https://acazambia.org/wp-content/uploads/2023/12/Performance-Audit-Report-on-Government-Measures-to-Reduce-Incences-of-Child-Labour-in-Zambia-2018-2022.pdf> Erişim Tarihi: 09.01.2025

⁷⁷ Özbay (n 43) 443

⁷⁸ OECD, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, ‘The Protection of Children Online: Risks Faced by Children Online and Policies to Protect Them’ (OECD Publishing, 2011) 4. Erişim Tarihi: 16.01.2025

⁷⁹ Özbay (n 43) 444

- Hükümetin internet güvenliği alanında hedeflerinin olması;
- İngiltere İnternet Güvenliği Yasasının Ofcom’a, internet üzerinden gelebi- len zararlı içeriklere karşı vatandaşlara yeterli koruma sağlaması yüküm- lülüğü getirmiş olması.

Denetim çalışması, Ofcom’un yeni internet güvenliği rejiminin uygulanması yolunda kapasite, paydaşlarla iletişim, kurumsal kabiliyet ve tasarım gibi alanlar- da iyi bir başlangıç yaptığını, bununla birlikte daha yapılması gereken çalışmalar olduğunu ortaya koymuştur. Bu denetim çalışması çerçevesinde kamuda internet güvenliğinin sağlanması alanında göz önünde bulundurulması gerektiği değ- erlendirilen iyi uygulama esaslarından bazıları aşağıda ifade edilmiştir:

- Kamu yönetimlerinde çocuklar da dâhil internet kullanıcılarını zararlı içeriklerden korumaya yönelik yasal düzenlemeler gerçekleştirilmeli, söz konusu korumayı güvence altına alacak sorumlu yapı tarif edilmelidir.
- İnternet güvenliği konusunda rol ve sorumlulukları olan idareler, bu rol- lerinin gerektirdiği çalışmaları gerçekleştirmek üzere kurumsal kapasite ve kabiliyet, işgücü ihtiyacı, kurumsal riskler, paydaş beklentilerinin (va- tandaşlar, internet hizmet sunucuları vb.) yönetilmesi ve bu kapsamda kurumsal paydaşlarla iletişim gibi pek çok yönden kendilerini geleceğe hazırlamalıdır.
- Bu idarelerin internet hizmet sağlayıcılarından veri toplamaya ilişkin sü- reçleri, yeterli kalitede veri elde edilmesini sağlamalıdır.⁸⁰

E. LİTVANYA SAYIŞTAYININ “ÇOCUK BAKIM EVLERİNDE VE EVLAT EDİNDİRMEDE ÇOCUĞUN MENFAAT VE HAKLARININ GÜvenceYE ALINMASI” KONUSU DENETİM UYGULAMASI (2022)

Litvanya Sayıştayının (National Audit Office of Lithuania/NAOL) 2019-2021 yılları arasında yapmış olduğu bir denetim çalışmasında, çocuğun yüksek menfa- atini sağlamak üzere ülkede uygulanan çocuk bakımı ve evlat edindirme sistemi- nin etkinliği değerlendirilmiştir. Bu denetim çalışmasında denetim kapsamına alınan kurumlar aşağıda ifade edilmiştir:

⁸⁰ Raporun tam metni için bkz. NAO UK, National Audit Office of UK, ‘Preparedness for Online Safety Regulation’ (NAO UK, 2023) [https://www.nao.org.uk/wp-content/uplo- ads/2023/07/preparedness-for-online-safety-regulation-summary.pdf](https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2023/07/preparedness-for-online-safety-regulation-summary.pdf) Erişim Tarihi: 22.01.2025

- Çocuk haklarının korunmasına yönelik politikaları geliştirmekten ve uygulanmasını koordine etmekten sorumlu Litvanya Sosyal Güvenlik ve Çalışma Bakanlığı;
- Bu bakanlık bünyesindeki bir kuruluş olarak belediye sınırları içerisinde çocuk haklarının korunmasına yönelik politikaları uygulayan, bakım merkezlerindeki faaliyetlerin kalitesini gözlemlemekten sorumlu Devlet Çocuk Hakları Koruma ve Evlatlık Edindirme Kurumu;
- Çocuklara bakım hizmeti sunan kuruluşlara lisans verilmesinden ve bakım merkezlerinde yürütülen faaliyetlerin kalitesini kontrol etmekten sorumlu Sosyal Hizmetler Denetleme Departmanı.

Yapılan denetimin sonucunda, ülkede uygulanan çocuğun korunmasına yönelik bakım ve evlat edindirme sisteminin yeterince etkili olmadığı tespit edilmiştir. Litvanya Sayıştayının bu çalışması çerçevesinde çocukların korunması alanında kamu yönetiminde göz önünde bulundurulması gerektiği değerlendirilen iyi uygulama esaslarından bazıları aşağıda ifade edilmiştir:

- Ülke bütününde politika kararlarının sağlıklı şekilde alınması gayesiyle “geçici ve sürekli bakım altındaki çocuklar ve ailelerine” ilişkin verilerin düzenli ve sistemli şekilde tutulması sağlanmalıdır.
- Kamu yönetimlerinde çocuğun yüksek menfaatlerini korumak üzere geçici veya kalıcı bakım desteği sağlanacak çocuklara ilişkin “karar alma ve uygulama süreçlerinin” düzenli olarak gözden geçirilmesi ve çocuğun yüksek yararını korumaya zarar veren durumların olup olmadığının tespit edilerek gerekli düzeltmelerin yapılması sağlanmalıdır.
- Çocukların korunması ile ilgili görev ve sorumlulukları olan idarelerde destek amaçlı olarak aileler ve çocuklarla çalışan kamu görevlilerinin iş yüklerini dengelemek ve hizmet kalitesini yeterli düzeyde tutabilmek üzere gerekli işgücü ihtiyaç planlaması yapılmalı, ihtiyaç duyulan personel yapısı (sosyal çalışan, psikolog, uzmanlar vb.) sağlanmalıdır.
- Çocukların korunması ile ilgili görev ve sorumlulukları olan belediyeler, bu amaçla yaptıkları çalışmaları ve sundukları hizmetleri dönemsel olarak değerlendirmeli, görev ve sorumlulukları kapsamında gerekli veri ve bilgilere (örneğin görev ve yetki sahalarındaki korunması gereken çocuklar, destek sağlanması gereken aileler, engeli olan ebeveynler vb.) sahip olmalıdırlar.

- Belediyeler, çocukların korunması ve ailelere destek sağlanması kapsamında çocuklara veya ailelerine gerekli temel hizmetleri sağlamalıdır. Örneğin; çocuklar için gündüz bakım desteği, gelişim bozukluğu olan çocuklar için erken rehabilitasyon desteği, engeli olan ebeveynlere ev işlerinde ve çocuk bakımında destek sağlama gibi.
- Yetkili idareler tarafından, mümkün olduğu kadar çok korunması gerekli çocuğun yakın aile ortamında büyümesini sağlamak amacıyla, insanları 10 yaş ve üzeri çocuklara, engelli veya sağlık sorunları olan çocuklara, kardeşleri olan çocuklara bakmaya veya evlat edinmeye teşvik edici tedbirler alınmalıdır.
- Politika amaçlarına ve mevzuat gereklerine uygunluğu sağlamak üzere, kamu ve özel sektördeki çocuk evleri/bakım merkezlerinin belirli periyotlar halinde yetkili idareler tarafından izlenmeleri ve değerlendirilmeleri sağlanmalıdır. Çocukların koruma altına alındığı merkezlerde çocuğun ihtiyacına uygun planlama ve uygulamaların olup olmadığı bu değerlendirmelerde ele alınmalıdır: Örneğin; tedavi hizmeti, konuşma terapisti, özel eğitimci veya psikolog hizmeti vb. hizmetlerin varlığı gibi. Çocuk bakım evlerinin ve işletmelerin yapılacak dış değerlendirmelerinde, bu kurumların faaliyetlerinin kalitesine dair bilgilere de sahip olunmalı, tespit edilen zayıf yönler ve bunları gidermek için alınan ve alınması gereken önlemler hakkındaki bilgilere de yer verilmelidir.
- Çocuğa karşı şiddetin önlenmesinde uygulanan yaklaşımların etkinliğini artırmak üzere, kamuoyu araştırmaları ve medya izleme sonuçlarını dikkate alarak toplumun eğitime yönelik tedbirler alınmalı ve uygulanmalıdır. Ayrıca, bireyleri çocuk bakımına veya evlat edinmeye daha iyi hazırlamak için, çocuğa bakacak görevlilere, evlat edinen ebeveynlere ve toplum temelli çocuk bakım evlerindeki personele, bunun yanı sıra koruma altında olan veya evlat edinilen çocuklara eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler sağlanmalı ve bunlara yönelik uygulamalar izlenmelidir.⁸¹

⁸¹ Raporun tam metni için bkz. NAOL, National Audit Office of Lithuania. 'Ensuring the rights and interests of the child in the child care and adoption' (NAOL, 2022) <https://www.valstybeskontrole.lt/EN/Product/24114/ensuring-the-rights-and-interests-of-the-child-in-the-child-care-and-adoption> Erişim Tarihi: 25.01.2025

F. AVRUPA SAYIŞTAYININ “ÇOCUK YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE” KONULU DENETİM UYGULAMASI (2020)

Çocuklar, hayatta kalmak ve gelişmek için ihtiyaç duydukları beslenme, barınma, su, eğitim veya sağlık hizmetini alamadıklarında yoksulluk yaşamaktadırlar. Bu gereklilikler olmadan büyümek ise, çocuk açısından haklarının ihlalidir ve sonuçları ömür boyu sürebilmektedir.⁸² Çocuk yoksulluğu ile mücadelenin yönetilmesi, sayıştayların denetim faaliyetlerine de konu olabilmektedir.

Avrupa Sayıştayı (European Court of Auditors/ECA) tarafından yapılan bir denetim çalışmasında çocuk yoksulluğu ile mücadele konusuna odaklanılmıştır. Denetim çalışması, aşağıdaki temel nedenler doğrultusunda yapılmıştır:

- Çocuk yoksulluğunun AB’ye üye ülkelerin çoğunda bir problem olması;
- Çocukların toplumun geri kalanından daha fazla şekilde yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında olması;
- Çocuk yoksulluğunun birey yaşamının ileri aşamalarında ciddi olumsuz etkilere yol açabilmesi (işsiz yetişkinler gibi);
- Çocuk yoksulluğunun Avrupa Parlamentosunun konuya ilişkin geliştirdiği tasarı üzerine siyasi gündemde önemli bir yere sahip olması.

Bu denetim çalışması ile, Avrupa Komisyonunun üye devletlerin çocuk yoksulluğunu azaltma çabalarına etkin şekilde katkıda bulunup bulunmadığı değerlendirilmiştir. Denetim çalışmasında, Komisyonun yasal araçlarının ve üye devletlerin AB fonlarını kullanımının çocuk yoksulluğuyla mücadele çabalarına etkili bir şekilde katkıda bulunup bulunmadığı incelenmiştir. ECA, bu kapsamda AB Komisyonunun 2013/112 sayılı Tavsiye Kararının (çocuklara yatırım yapmak), Sosyal Haklara ilişkin Avrupa İlkelerinin (2017), çocuk yoksulluğu ile mücadeleye yönelik Avrupa Sosyal Fonları kapsamındaki mevcut AB mali katkılarının (2014-2020) ve AB bünyesinde çocuk yoksulluğu göstergelerinin nasıl uygulandığını incelemiştir. Denetlenen kurumun Avrupa Komisyonu olduğu bu çalışmada, denetim konusu ile ilgili daha çok bilgi ve bakış açısı edinmek üzere Almanya, İtalya, Polonya, Romanya’daki ulusal otoriteler, bunun yanı sıra konu ile ilgili uluslararası ve sivil toplum organizasyonları da ziyaret edilmiştir.

⁸² UNICEF, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, ‘Child poverty-What you need to know about child poverty and UNICEF’s work to tackle it’ (UNICEF, 2025) <https://www.unicef.org/social-policy/child-poverty> Erişim Tarihi: 02.03.2025

ECA bu denetim çalışmasının sonucunda, Avrupa Birliğinin (AB) üye devletlerin çocuk yoksulluğunu azaltmaya yönelik gayretlerini değerlendirmenin ne-redeyse imkânsız olduğunu ortaya koymuştur. Denetim çalışmasına göre; AB'nin kullandığı denetim kapsamında incelenen araçların önemi ve gücü bunların yasal olarak bağlayıcı olmaması nedeniyle sınırlıdır ve AB'nin ekonomik ve sosyal politikalarının koordinasyonuna ilişkin yıllık uygulamaları (European Semester) ya da AB fon destekleri gibi güçlü araçları çocuk yoksulluğu konusuna nadir şekilde atf yapmaktadır. Denetim çalışmasına göre, AB faaliyetlerinin çocuk yoksulluğu ile mücadele konusuna etkin şekilde katkı sağlayıp sağlamadığının tespiti zordur.

ECA'nın bu denetim çalışmasından yansıyan ve kamuda çocuk yoksulluğu ile mücadelenin yönetilmesi alanında göz önünde bulundurulması gerektiği değerlendirilen iyi uygulama esaslarından bazıları şunlardır:

- ECA'nın yukarıda ifade edilen Raporunda da değinildiği üzere; çocuk yoksulluğu ile mücadele etmek, sürdürülebilir, verimli ve rekabetçi bir bilgi ekonomisi ve gelişen bir toplum yapısı açısından önemlidir. Çocuklara yatırım yapmanın ekonomik ve sosyal faydaları yatırımın finansman maliyetinden daha fazladır.
- Kamu yönetimlerinde çocuk yoksulluğu ile mücadeleye yönelik olarak hükümetler ve ilgili kamu idareleri nezdinde ulusal ve kurumsal amaç ve hedefler tespit edilmeli, faaliyet ve performans göstergelerini içeren stratejik planlar geliştirilmeli, bunların uygulanmasına, izlenmesine ve değerlendirilmesine yönelik yol haritaları oluşturulmalıdır.
- Başarılı politikalar açısından, çocuk yoksulluğu ile mücadele konulu plan, program ve faaliyetler kapsamında yapılan yatırımlar izlenmeli ve değerlendirme sonuçları bir sonraki yol haritasını şekillendirmede temel girdiler arasında yer almalıdır.
- Çocuk yoksulluğu ile mücadelenin yönetilmesine ilişkin yeni dönem planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere, gerekli ve güvenilir veri ve bilgiler edinilmelidir.
- Çocuk yoksulluğu ile mücadele alanında, ülkelerin diğer ülke iyi uygulamalarının da farkında olmaları önemlidir. Bu amaçla kamu yönetimlerinde online platformlar oluşturulmalıdır.⁸³

⁸³ Raporun tam metni için bkz. ECA, European Court of Auditors. 'EU action on child poverty needs greater focus, say auditors' (ECA, 2020) https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/INSR20_20/INSR_child_poverty_EN.pdf Erişim Tarihi: 08.01.2025

G. MALTA SAYIŞTAYININ “ÇOCUKLARA KÖTÜ MUAMELE İLE MÜCADELE” KONULU DENETİM UYGULAMASI (2020)

Malta Sayıştayı (National Audit Office of Malta/NAOM), yapmış olduğu bir denetim çalışmasında çocuklara kötü muamele vakalarını soruşturan Çocuk Koruma Hizmetleri Kurumu (CPS) ve bu kuruma yapılan yönlendirmelerin temel kaynağını oluşturan Çocuk Güvenliği Hizmetleri Kurumunun (CSS) “*çocuklara kötü muamele ile mücadele fonksiyonlarına*” yönelik kurumsal performanslarını değerlendirmiştir. Bu denetim çalışmasının ardındaki nedenler ise şunlardır:

- NAOM’un 2015 yılında gerçekleştirdiği “Aile İçi Şiddetle Mücadele” konulu performans denetim çalışmasının bu sosyal soruna şahit olan çocukların kendilerinin de sıklıkla kötü muameleye (child abuse) konu olduklarını ortaya koyması;
- Çocuklara yönelik kötü muamele vakalarının yol açtığı toplumsal yansımalar;
- Çocuklara kötü muamele vakalarına yönelik soruşturma ve destek hizmetlerinin çoğaltılması taleplerindeki artışlar nedeniyle kamu bütçesinde ve daha geniş çapta sosyal yaşamda ortaya çıkan ağır maliyetler.

NAOM’un bu denetim çalışması, denetlenen iki kurum arasında hem iyi işleyen bir iletişimin hem de görev ve sorumluluklara ilişkin aralarında mutabakata dayalı bir iş birliğinin olduğunu ortaya koymuştur. Bu denetim çalışması, CSS’nin yeterli insan kaynağına sahip olduğunu, CPS’nin ise personel açığı olduğunu, bunun ise CPS’nin çocuk koruma hizmetlerine yönelik beklentisi olanların beklenti listesinin oluşumunu etkilediğini ortaya koymuştur. Denetim çalışmasında yapılan bir diğer tespiti göre, haklarında bakım tedbiri uygulanması kararı (care order) düzenlenmiş çocuklara ilişkin yerleştirmeler yeterli düzeyde değildir. Bakım tedbiri uygulanması gereken çocuklara sağlanan yerleştirme desteğinin gerçek talepten daha az seviyede olması durumu, kesinlikle evi dışında konaklaması gereken bazı çocukları, kötü muamele veya ihmalkârlığın olduğu bir ortamda kalmak zorunda bırakmaktadır.

Bu çalışma çerçevesinde kamu yönetimlerinde çocukların korunması alanında göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülen iyi uygulama esaslarından bazıları şunlardır:

- Kamu yönetimlerinde çocukların kötü muameleden korunmasına yönelik rol ve sorumlulukları olan idareler arasında etkili iletişim, uyum, iş birliği ve koordinasyon sağlanmalıdır.
- Bu idarelerin fonksiyonlarını etkin şekilde icra edebilmeleri için gerekli işgücünün nitelik ve nicelik olarak zamanında karşılanması için tedbirler alınmalıdır.
- Toplumda korunması gerekli çocuklara dair gerçek veriler tespit edilerek, bunların barınma gibi temel ihtiyaçlarının en kısa zamanda karşılanması için tedbirler alınmalıdır.

Bu esasların uygulamaya geçirilmesi, çocukların korunmasına yönelik kamu yönetimlerinde uygulanan süreçlerin etkin şekilde işlemesi, niceliksel ve niteliksel olarak bu süreç ve uygulamalardan beklenen performans düzeyinin sağlanması açısından önem taşımaktadır.⁸⁴

H. LETONYA SAYIŞTAYININ “ÇOCUKLARIN BİR AİLE İÇERİSİNDE BÜYÜME HAKKI” KONULU DENETİM UYGULAMASI (2019)

Letonya Sayıştay (State Audit Office of the Republic of Latvia/SAORL) tarafından gerçekleştirilen bir denetim çalışmasında, ülkede korunması gereken çocuklara yönelik aile dışında bakım sisteminin etkinliği ile çocuk haklarının korunmasından sorumlu idarelerin çocukların menfaatlerine uygun şekilde aile ya da aile benzeri uygun bir ortamda büyüme haklarını sağlamak üzere görev ve sorumluluklarını yerine getirip getirmediikleri değerlendirilmiştir.

Letonya Sayıştay bu denetim çalışmasını, medyada yer alan unutulmuş, terk edilmiş, istenilmeyen ve ihmal edilmiş çocuklarla ilgili haberlerin kamu yönetiminde çocuk haklarının ve menfaatlerinin korunmadığına yönelik toplumsal kaygılara yol açması nedeniyle gerçekleştirmiştir. Refah Bakanlığı, Çocuk Haklarının Korunmasından Sorumlu Devlet Teftiş Kurumu, yerel idareler, yerel düzeydeki Yetim Mahkemeleri ve çocuk bakım kuruluşlarının denetim kapsamına alındığı bu denetim çalışması, 01.01.2014-31.12.2017 tarihleri arasında kapsayan dönemde gerçekleştirilmiştir. Denetim çalışması, denetim kapsamına alınan kurum ve kuruluşların ebeveyn bakımından mahrum bırakılmış çocukların yüksek menfaatini gözetme ve önceliklendirme sorumluluklarını her zaman yerine getiremediklerini ortaya koymuştur.

⁸⁴ Raporun tam metni için bkz. NAOM, National Audit Office of Malta, ‘Performance Audit: Tackling Child Abuse’ (NAOM, 2020) <https://nao.gov.mt/2020/05/27/performance-audit-tackling-child-abuse-download/> Erişim Tarihi: 21.01.2025

Bu denetim çalışmasından yansıyan ve çocukların aile dışında bakılmasına yönelik olarak kamuda oluşturulan sistemlerin geliştirilmesi açısından göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülen iyi uygulama esaslarından bazıları şunlardır:

- Kamu yönetimlerinde, uluslararası sözleşme ve düzenlemelere de uygun olacak şekilde, çocukların bir aile içerisinde yetiştirme fırsatlarını bulacağı ulusal politikalar geliştirilmelidir. Bu politikalar, ülkelerin kültürel ve mevzuat yapısına dayalı olarak öncelikle çocukların kendi aileleri içerisinde bakılması, bunun mümkün olmadığı durumlarda aile dışında bakım açısından bir vasinin (guardian) himayesinde bakılması, koruyucu aile/evlatlık edinen ailenin himayesinde bakılması, bunun da gerçekleşemediği durumlarda çocuk bakım kuruluşlarında bakılması gibi öncelikleri içerebilmelidir. Aile dışı bakım sisteminde çocuğun yüksek yararını sağlamak üzere, “*çocuğa korunduğu hissinin kazandırılması*”, “*çocuğun gelişimi için uygun şartların sağlanmış olması*”, “*çocuğa özgüven ve bağımsızlığının kazandırılması*”, “*çocuğun kendi ailesi ve aile ortamı ile temasını kaybetmemesi*”, “*korunması gerekli diğer kardeşlerinden ayrılmaması*” gibi ilke gerekliliklerinin karşılanması önem taşımaktadır.
- Yerel idareler, çocukların korunmasına yönelik önleyici plan ve programlarını uygulayabilmeleri için, öncelikle çocuk bakımında yeterli düzeyde olmayan ve destek sağlanması gereken ailelere ilişkin veri ve bilgileri edinmelidirler.
- Çocuk mahkemeleri, korunması gerekli ortamlarda yaşayan çocuklara ilişkin “ailelerin velayet hakkının sonlandırılması” davalarında verecekleri hükümleri zamanında, geciktirmeden karara bağlamalıdır. Bu mahkemeler tarafından çocukların aile dışında bakılması yönünde verilecek kararlarda ülke politikalarında öngörülen “öncelikli yerleştirme prosedürleri” (vasi himayesinde bakım, koruyucu aile/evlatlık edinen ailenin himayesinde bakım, bunun da gerçekleşemediği durumlarda çocuk bakım kuruluşlarında bakılması gibi) izlenmelidir.
- Aile dışı bakım kararı alınan çocukların yerleştirme uygulamalarının amacına uygun şekilde gerçekleşip gerçekleşmediği izlenmelidir.
- Merkezi yetkili idareler, plan ve programlarına konu performans göstergelerini değerlendirmek ve belediyeler, çocuk mahkemeleri, çocuk bakım merkezleri gibi kurumların bu alandaki çalışmalarını izleyebilmek üzere

aile içi ve aile dışı bakım altındaki çocuklara ilişkin güncel ve doğru bilgileri elde edecek sistemleri oluşturmalarıdır.

- Korunması gereken çocukların bakım yaşlarının tamamlanması sonrasında toplumsal yaşama karışabilmeleri ve uyum sağlayabilmeleri açısından, gereken psiko-sosyal ve mevzuatla öngörülecek diğer yardım şekilleri yetkili idareler tarafından kendilerine sağlanmalıdır.⁸⁵

I. KANADA SAYIŞTAYININ “ÇOCUK VE AİLE HİZMETLERİ” KONULU DENETİM UYGULAMASI (2018)

Sayıştaylar, denetim faaliyetleri ile hükümetlerin çocukların korunması alanındaki politika taahhütlerini yerine getirmelerinde görevli kurum ve kuruluşların bunları yerine getirme düzeylerini değerlendirebilmekte, bu yönüyle hükümetlere ve denetim paydaşlarına “geliştirilmesi gereken alanlara” ilişkin bağımsız, tarafsız ve güvenilir bilgiler sağlamaktadırlar.

Kanada Sayıştayının (Office of the Auditor General of Canada/OAGC) yapmış olduğu bir denetim çalışmasında, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Departmanı ve Kuzeybatı Bölgesi (Northwest Territories) Sağlık ve Sosyal Hizmetler Kurumunun çocukların, gençlerin ve ailelerin korunmasına ve iyi olma durumlarını sürdürmelerine yönelik temel sorumluluklarını karşılayıp karşılamadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. 1 Nisan 2014-12 Eylül 2018 tarihleri arasında kapsayan dönemde gerçekleştirilen denetim çalışması, Kanada Sayıştayının “Çocuk ve Aile Hizmetlerinin Denetimine” ilişkin daha önce yapmış olduğu çalışmanın izleme faaliyeti olarak gerçekleştirilmiştir. Denetimde, görev ve sorumlulukların yerine getirilmesinde hesap verebilirliğin geliştirilip geliştirilmediği, çocuk ve aile hizmetlerinin sunulması için gerekli kaynakların sağlanıp sağlanmadığı ayrıca çocuk ve aile hizmetlerinin sunumunda ilgili yasalar, standartlar ve prosedürlerin uygulanıp uygulanmadığı incelenmiştir.

Kanada Sayıştay, bu denetim çalışmasını Kanada Kuzeybatı Bölgesinde (Northwest Territories) gözlemlenen büyük ölçüdeki alkol ve madde bağımlılığı, aile şiddeti, yoksulluk ve nesiller arası travma kaynaklı artış gösteren sosyal sorunların çocukları ve aileleri risk altına alması ve bunların çocuk koruma ve aile hizmeti ihtiyaçlarının artışına kaynaklık etmesi nedeniyle gerçekleştirmiştir. Denetim so-

⁸⁵ Raporun tam metni için bkz. SAORL, State Audit Office of the Republic of Latvia, ‘Stolen childhood: Every child has the right to grow up in a family’ (SAORL, 2019) https://www.lrvk.gov.lv/en/getrevisionfile//uploads/Majaslapa%20ENG/Audit%20report/2018/2.4.1-9_2018/Kopsavilkums%20arpusgimenes.pdf Erişim Tarihi: 05.01.2025

nuçlarına göre; kuzeybatı bölgesinde çocuk ve aile hizmetlerinin sunulmasındaki ciddi eksiklikler devam etmekte, hatta 2014 yılında yapılan incelemeye göre bu hizmetler daha da kötüye gitmektedir. Departmanın 2014 yılından itibaren uyguladığı süreç değişikliklerini bunların potansiyel etkilerini dikkate almadan geliştirmeye çalıştığı, bunları iyi şekilde uygulamadığı ve kaynak ayırmadığı, böylece daha kötü hizmet sunumuna neden olduğu anlaşılmıştır. Denetim sonuçlarına göre; Sağlık ve Sosyal Hizmetler Departmanı ve Bölgesel Sağlık ve Sosyal Hizmetler kurum yetkililerinin ortak amaçları için birlikte çalışmaları gerekmektedir. Bu kurumlar; çocukların, gençlerin ve ailelerin korunması ve iyi olma durumlarının sürdürülmesi konularındaki temel sorumluluklarını yerine getirmemişlerdir.

Bu denetim çalışması çerçevesinde kamu yönetimlerinde çocukların korunması bağlamında göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülen iyi uygulama esaslarından bazıları şunlardır:

- Kamu yönetimlerinde çocukların, gençlerin ve ailelerin korunması ve iyi olma durumlarının sürdürülmesi alanında görev ve sorumlulukları olan ve bu alanlarda düzenleme yapma yetkileri olan kurumlar, yapılacak düzenlemelere konu tarafların görev ve sorumluluklarını ve hesap verebilirlik esaslarını açık şekilde tarif etmeleri gerekmektedir.
- Çocukların korunması alanında görev ve sorumlulukları olan idareler, bunları yerine getirmek üzere gerekli mali ve insan kaynağını tedarik etmelidirler.
- Yetkili idareler, kendilerine raporlanan vakalarda çocukların korunması için gerekli yasal prosedürleri ve standartları uygulamalı, bu idarelerin uygulamalarının bütününde sergiledikleri performans ise düzenli olarak değerlendirilmelidir.
- Geçici ve kalıcı bakım altındaki çocuklara yönelik mevzuat ve standart gereklilikleri uygulanmalıdır. Çocukların aile dışında yerleştirilmesi gereken durumlarda yapılacak yasal ve standart esaslı kontroller, çocuğun yüksek menfaatlerini sağlamayı göz önünde bulundurmak suretiyle gerçekleştirilmelidir.
- Koruyucu aile uygulamalarında etkinliği sağlamak üzere, aile ortamlarının incelenmesi ve çocuklara uygun kalma desteğinin güvence altına alınması için yıllık gözden geçirme çalışmalarının yapılması önemlidir.⁸⁶

⁸⁶ Raporun tam metni için bkz. OAGC, Office of the Auditor General of Canada, 'Child and Family Services-Department of Health and Social Services and Health and Soci-

J. HİNDİSTAN SAYIŞTAYININ “KIZ ÇOCUKLARININ KORUNMASI VE REFAHI” KONULU DENETİM UYGULAMASI (2014)

Çocukların korunması alanında alınacak yönetsel tedbirlerin tanımlanmasında ve uygulanmasında erkek ve kız çocuklarının ihtiyaçları ve yaşam içerisinde karşılaştıkları sorunlar belirleyici olmaktadır. Kamu idarelerinin çocukların korunmasına ilişkin yönetsel faaliyet ve işlemlerindeki etkinliklerinin “cinsiyetler” dikkate alınarak değerlendirilmesi, bu alanda yaşanan problemlere en uygun yönetsel çözümlerin bulunmasına, erkek ve kız çocuklarının adil ve eşit şekilde korunma haklarından yararlanacağı ortamların geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Sayıştayların denetim uygulamalarına bakıldığında, çocukların korunması konusunun cinsiyetler üzerinden de değerlendirme konusu yapıldığını görmek mümkündür. Hindistan Sayıştayının (Comptroller and Auditor General of India/ CAGI) Gujarat Eyalet Yönetimi ile ilgili yapmış olduğu bir denetim çalışmasında, toplumdaki cinsiyet önyargısı nedeniyle kız çocuklarının kırılganlıkları dikkate alınarak ilgili mevzuat/planlar aracılığıyla kız çocuklarının korunması ve refahı değerlendirme konusu yapılmıştır. Sağlık ve Aile Refahı Departmanı, Sosyal Adalet ve Güçlendirme Departmanı, Kadın ve Çocuk Gelişim Departmanının denetim kapsamına alındığı bu çalışmanın amaçları aşağıda ifade edilmiştir:

- Kız çocuklarının korunmasına yönelik yeterli düzeyde mevzuat esasının olup olmadığını ve bu esaslara uygunluğu teşvik edecek etkin mekanizmaların bulunup bulunmadığını incelemek;
- İhtiyaç sahibi kız çocuklarına yardım etmek üzere etkili kurumsal mekanizmanın olup olmadığını incelemek;
- Kız çocuklarının gelişimini teşvik eden refahı artırmaya yönelik planların uygulanmasını incelemek.

Denetim çalışmasında yapılan tespitlerden bazıları aşağıda ifade edilmiştir:

- Hindistan Çocuk Ulusal Eylem Planı (2005), çocukların korunması ve güvenli bir ortamda yetiştirilmesi için bir çerçeve geliştirmiş olsa da Gujarat Yönetimi Çocuk Koruma Topluluğu (GSCPS) tarafından henüz Planın öngördüğü amaçların gerçekleştirilmesine yönelik Gujarat Yönetimi Çocuk Koruma Politikası (SCPP) ve Gujarat Yönetimi Eylem Planı (SPA) geliştirilmemiştir. Bu ise, çocuk koruma ve çocuk refahı hizmetlerinin

al Services Authorities’ (OAGC, 2018) https://www.oag-bvg.gc.ca/internet/English/nwt_201810_e_43169.html Erişim tarihi: 13.02.2025

sunumuna yönelik amaç ve ilkelerin, sorumluluk ve hesap verebilirliğin tanımlanmamasına yol açmaktadır.

- Gujarat Yönetimi, Bölgesel Çocuk Koruma Planı (DCPP) hazırlık çalışmalarında kararsız bir yaklaşım izleyerek gecikmelere yol açmıştır. Ayrıca, bahse konu plan hazırlığı ve aynı zamanda ihtiyaç sahibi çocuklar için gerekli bakım tesislerini düzgün şekilde planlamak için gerekli olan bakım ve koruma gerektiren (özellikle kız) çocuklarının sayısını belirleyememiştir.
- Gujarat Yönetimi, Hindistan'da yürürlükte olan Çocuk Hakları Koruma Komisyonları Kanunu'nun (2005) öngördüğü Çocuk Haklarının Korunması Eyalet Komisyonunu 2012 yılında kurmuş, üyelerini ise 2013 yılında atamıştır. Bu gecikme ise çocuk haklarının korunması açısından olumsuz etkilere yol açmıştır.
- Gujarat Yönetimi, Kadın-Erkek Eşitliği Eyalet Politikasını geliştirmiş, ancak bu politikanın uygulanması ile ilgili çalışma yapması gereken departmanlar tarafından gerekli izleme raporları düzenlenmemiştir. Ayrıca Gujarat Yönetimi, eyalet düzeyinde kadın-erkek eşitliği politikalarını, bütçeleme sistemlerini vb. hususları değerlendirmek üzere 2006 yılında Gözden Geçirme Komitesi oluşturmuş, ancak bu Komite hiç toplantı yapmamıştır.

Bu denetim çalışmasından yansıyan ve çocukların korunmasına ilişkin politikaların geliştirilmesinde ve uygulanmasında göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülen iyi uygulama esaslarından bazıları aşağıda ifade edilmiştir:

- Kamuda çocukların korunması yönetim alanında hesap verebilirliğin ve sorumlulukların tayin edilmiş olması önemlidir. Bunların sağlanabilmesi açısından gerekli düzenlemeler, plan, program, politikalar ve alt eylem planlarının ilgili idareler tarafından zamanında geliştirilmesi ve uygulamaya konulması gerekmektedir.
- Kamu yönetimlerinde geliştirilecek politikalarda, kadın ve erkeklerin bütün insan haklarından adil ve eşit şekilde yararlanması ilke olarak benimsenmelidir. Kamu yönetimlerinde çocukların korunmasına ilişkin politika uygulamalarını gözden geçirmek üzere, üst düzeyde uygulamaları izleyen ve değerlendiren bir yapının ihdas edilmesi ve bu yapının aktif şekilde çalışması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kamu yönetimlerinde çocukların gelişimi alanında temel görev ve sorumlulukları olan idarelerin, diğer ilgili idareler arasında gerekli koordinasyonu sağlaması, bu alanda gerekli

izleme ve raporlama çalışmalarını aktif olarak sürdürmesi ve koordine etmesi beklenir.

- Kamuda çocukların korunması alanının yönetilebilmesi için gerekli kaynak tahsislerinin yapılması ve bu kaynağın etkin şekilde kullanılması sağlanmalıdır.
- Kamu yönetimlerinde, söz konusu planlar doğrultusunda çocuk haklarının korunmasına yönelik oluşturulacak yapılara en kısa zamanda görevlendirmeler yapılmalı, ihtiyaç duyulan kapasitenin geliştirilmesi sağlanmalıdır.
- Özellikle bakıma ve korunmaya muhtaç çocukların sayısı yönetimler tarafından bilinmeli, çocukların bakılacağı tesisler muhtaç çocukların ihtiyaçları doğrultusunda planlanmalıdır.
- Kamu yönetimlerinde, çocukların menfaatlerinin korunması açısından evlat edindirme ve bunun sonrasına ilişkin prosedürlerin nasıl uygulandığının takip edilmesi gerekir.
- Bakım yaşının tamamlanması sonrası topluma katılacak çocukların uyumları için gerekli destek programları aktif şekilde uygulanmalıdır.
- Toplumda çocukların sağlık ve can güvenliklerinin korunması açısından denetimden sorumlu yetkili otoriteler tarafından, sağlık hizmeti verilen her türlü merkez ve kliniklerin teftiş ve denetimlerinin yapılması önem taşımaktadır. Yapılacak teftiş ve denetimlerde söz konusu yerlerin çocuk sağlığını korumaya yönelik mevzuat gereklerini karşılayıp karşılamadıklarının, buralarda yapılan işlemler ile, insan gücü ve teknik altyapının mevzuata uygun olup olmadığının, gerekli kayıt düzeninin ve varsa mevzuatla öngörülen yetkili mercilere bildirim ve raporlama sistemlerinin olup olmadığının kontrol edilmesi ve değerlendirilmesi çocukların yaşamlarını güvenceye almak açısından önemlidir. Bunun yanı sıra çocukların korunmasını sağlamak üzere, kamu ve özel sektör tarafından işletilen çocuk bakım evi ve sığınma evlerinin de denetlenmesi ve kontrol edilmesi önemlidir.
- Kamu yönetimlerinde çocuk evliliklerinin önlenmesine ilişkin öngörülmüş yasal prosedürlerin etkin şekilde uygulanması ve söz konusu prose-

dür uygulamalarının çocukların korunması açısından çocuk evliliklerini önleyici etkilere kaynaklık etmesi beklenir.⁸⁷

SONUÇ

Çocuklar dünyaya geldiklerinde ruhsal, bedensel ve bilişsel yaşam ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için bir himayeye ihtiyaç duyarlar. Çocukların korunması, başta yaşama hakkı olmak üzere temel hak ve hürriyetlerinin güvenceye alınması, ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı, özgüvenli birey ve ailelerden oluşan toplum yapısının oluşturulması, bireylerin, ailelerin ve toplumun huzur ve güvenlik içerisinde yaşaması, devletin devamlılığının sağlanması gibi pek çok açıdan önem taşımaktadır. Devletler, çocukların korunamadığı bir düzenin yol açacağı kamuya duyulan güven duygusunun kaybedilmesi, toplumda huzursuzlukların baş göstermesi, aileler ve çocuklar arasında ağır sonuçları olabilen tartışma ve kavgaların yaşanması, daha fazla kamu hizmeti beklentisi ve artan maliyetler, ülke geleceğinin değerlerinin kaybedilmesi gibi sorunları dikkate alarak bu alanda düzenleyici rolünün gerektirdiği çalışmaları gerçekleştirir. Devletler, bireylerin hak ve hürriyetlerini korumak ve gözetmek üzere politikaları belirler; mevzuat düzenlemelerini gerçekleştirir; ihtiyaç duyulan yapıları tesis eder; rol ve sorumlulukları tayin eder; ve yapılacak çalışmalar için gerekli kaynağın temin edilmesini sağlar. Devletlerin çocukların korunması alanında geliştireceği kamu politikalarını başarılı şekilde uygulamalarında kamu yönetimlerinin güzide kurumları olan sayıştaylar önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Sayıştaylar, kamuda çocukların korunması yönetim alanına ilişkin olarak muhtelif konularda denetim çalışmaları yerine getirebilen kurumlardır. Sayıştayların bu alanda yapacakları denetim uygulamaları; çocukların korunması ile ilgili mevzuata uygunluğun güvenceye alınması, kamu politikalarının güçlendirilmesi, kamu kaynaklarının yönetilmesinde verimlilik, tutumluluk ve etkililiğin sağlanması, idarelerin mevcut iyi uygulamalarının tespit edilmesi ve gelişime ihtiyaç duyulan konularının belirlenmesi gibi pek çok yararlı sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır.

Sayıştayların çocukların korunması alanındaki denetim uygulamaları kapsamında yapmış oldukları tespitler, denetim görüş ve tavsiyeleri ile almış oldukları

⁸⁷ Raporun tam metni için bkz. CAGI, Comptroller and Auditor General of India, 'Report of the Comptroller and Auditor General of India on General and Social Sector for the year ended March 2014' (CAGI, 2014) <https://saiindia.gov.in/en/audit-report/details/5824> Erişim Tarihi: 06.02.2025

kararlar, mevzuat gerekliliklerinin yanı sıra iyi uygulama esasları hakkında da kamu yönetimlerinde farkındalığın geliştirilmesine katkı sağlar. Bu çalışmaya konu edilen ülke sayıştaylarının denetim uygulamaları çerçevesinde, kamuda çocukların korunmasına ilişkin politikaların şekillendirilmesinde ve uygulanmasında göz ardı edilmemesi gerektiği düşünülen iyi uygulama esasları aşağıda ifade edilmiştir:

- Kamu idareleri, çocukların korunması alanında mevzuatla öngörölmüş yükümlölüklerini göz ardı etmemeli, kurumsal kaynaklarının planlanmasında bu yükümlölükleri dikkate almalıdır.
- Eğitim alanında sorumlu idareler, okullarda akran zorbalığı ile mücadelelenin nasıl yapılması gerektiği konusunda okul yönetimlerine gerekli rehberlik desteğini sağlamalıdır.
- Kamu yönetimlerinde çocuk işçiliğı ile mücadelenin yönetilmesi alanında gerekli politika ve mevzuat düzenlemeleri yapılmalı, politikaların uygulanması, izlenmesi ve değeriendirilmesi için gerekli organizasyonlar ihdas edilmelidir.
- Çocukları internetin zararlarından korumak üzere internet güvenliği konusunda rol ve sorumlulukları olan idareler, rollerinin gerektirdiğı çalışmaları gerçekleştirmek üzere kurumsal kapasite ve kabiliyet, işgücü ihtiyacı, kurumsal risklerin yönetilmesi, paydaş beklentilerinin (vatandaşlar, internet hizmet sunucuları vb.) karşılanması ve bu kapsamda kurumsal paydaşlarla iletişim gibi pek çok alanda kendilerini hazırlamalıdır.
- Kamu yönetimlerinde çocuk yoksulluğı ile mücadeleye yönelik olarak hükümetler ve ilgili kamu idareleri nezdinde ulusal ve kurumsal plan, programlar ve bunların uygulanmasına, izlenmesine ve değeriendirilmesine yönelik yol haritaları geliştirilmelidir.
- Kamu yönetimlerinde doğru politikalar geliştirmek üzere, korunması gerekli çocuklara dair gerçek ve güncel veriler tespit edilmeli, doğru veri ve bilgiyi elde etmeye yönelik sistemler oluşturulmalıdır.
- Kamu yönetimlerinde, ulusal ve uluslararası sözleşme ve düzenlemelere uygun olacak şekilde, çocukların bir aile içerisinde yetişme fırsatı bulacağı kamu politikaları geliştirilmelidir.
- Kamu yönetimlerinde geçici ve kalıcı bakım altındaki çocuklara yönelik mevzuat ve standart gereklilikleri uygulanmalıdır. Çocukların aile dışında

yerleştirilmesi gereken durumlarda yapılacak yasal ve standart esaslı kontroller, çocuğun yüksek menfaatini sağlamayı göz önünde bulundurmak suretiyle gerçekleştirilmelidir.

- Kamu yönetimlerinde geliştirilecek politikalarda, çocukların cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin bütün insan haklarından adil ve eşit şekilde yararlanmaları ilke olarak benimsenmelidir.
- Kamu yönetimlerinde çocukların korunmasına ilişkin politika uygulamalarını bütüncül olarak gözden geçirmek üzere, üst düzeyde uygulamaları izleyen ve değerlendiren bir yapının ihdas edilmesi ve bu yapının aktif şekilde çalışması gerekmektedir.

Sayıştayların kamuda çocukların korunması yönetim alanında yapmış oldukları denetim uygulamaları bu çalışmada yer verilen örneklerle sınırlı değildir. Ülke sayıştaylarının bu alanda hazırlamış oldukları denetim raporlarının araştırılması suretiyle edinilecek bilgilerin, ülkemizde benzer alanlarda çalışma ve araştırma yapan kurum ve kuruluşlara gerek mevcut iyi uygulamaları teyit etmek, gerekse de kültürel, sosyolojik ve mevzuat kabulüne dayalı iyi uygulamaları geliştirmek üzere yarar sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda ülke kamu yönetimlerinde çocukların korunması alanında karşılaşılabilecek meselelerle ilgili olarak, araştırmacılar ve konu uzmanları tarafından sayıştayların denetim raporlarının da gözden geçirilmesinin yerel ihtiyaçlara uygun çözüm yollarının bulunması fırsatlarına kapı aralayacağı düşünülmektedir.

Son olarak, sayıştayların çocukların korunması alanında gerçekleştirdikleri denetim uygulamalarıyla insanın yaşatılmasına, dolayısıyla devletin de yaşatılmasına katkı sunduklarını ifade etmek gerekir. Sayıştayların her daim toplumun gündeminde olan çocuklarla ilgili konuları sürdürülebilir bir yaklaşımla denetim faaliyetlerinin kapsamına almaları, çocuk hak ve hürriyetlerinin güvenceye alınmasını sağlamada, onlar için güvenilir ve kaliteli yaşam ortamlarının oluşturulmasını teşvik etmede, sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde, sosyal adalet ilkesinin yaşatılmasında, güçlü toplum ve güçlü devlet anlayışının sürdürülmesinde önemli bir etken olacaktır.

KAYNAKÇA

Acar YB ve diğerleri, *Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi: Sorunlar ve Savunu Alanları* (Uluslararası Çocuk Merkezi 2018) https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/191983/mod_resource/content/0/Cocuk%20Koruma%20Sistemi%20sorunlar%20ve%20savunu%20alanlari.pdf erişim 3 Ocak 2025.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, *2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı* (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2022) <https://www.aile.gov.tr/media/132816/turkiye-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2023-2028-dijital.pdf> erişim 3 Ocak 2025.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, *2023 Yılı Faaliyet Raporu* (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2024) <https://www.aile.gov.tr/media/160427/faaliyet-raporu-2023.pdf> erişim 3 Ocak 2025.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, *Türkiye’de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu* (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2017) <https://www.aile.gov.tr/media/2498/turkiye-de-cocuklara-yonelik-koruyucu-ve-onleyici-politikaları-değerlendirme-calıstayı-raporu.pdf> erişim 3 Ocak 2025.

Aktan CC ve İnce M, ‘Yüksek Denetim Kurumlarının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı’ (2025) 32 *Denetim Dergisi* 77–95.

Al-Athibanee MWA, *Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Kadın ve Çocukların Korunması* (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi 2017).

Al-Hammouri A and others, ‘Mechanisms for Protecting Children’s Rights from the Effects of Climate Change’ (2023) 15(4) *Pakistan Journal of Criminology* 639.

Aksoy M ve diğerleri, *Sayıştay Hesap Yargısı* (1st edn, Sayıştay Başkanlığı 2018) https://www.sayistay.gov.tr/files/827_Sayistay_Hesap_Yargisi.pdf erişim 8 Ocak 2025.

Akyüz E, *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması* (3. baskı, PEGEM Akademi 2013).

Arslan İ, ‘Türk Hukukunda Refakatsiz Çocukların Hukuki Durumu’ (2023) 55 *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 73–110.

Aykaç HB, ‘Hukuksal Açıdan Çocuk ve Genç İşçiliği’ (2015) 116 *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 335–386.

Başar M, ‘Türkiye’de Çocuk Koruma Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi’ (2023) 3(5) *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırması Dergisi* 31–49.

Bedir E, ‘Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları’ içinde Abdurrahman İlhan Oral ve Yener Şişman (eds), *Sosyal Politika* (T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını 2014).

Beter Ö, *Türkiye ve İngiltere’de Çocuk Koruma Sistemleri* (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi 2010).

Bilgin Ö, 'Çocuk Koruma Hizmetlerinde Çocuk İhbar ve Bildirimlerinin Değerlendirilmesi' (2020) 4(2) *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 26–37.

Comptroller and Auditor General of India, *Report of the Comptroller and Auditor General of India on General and Social Sector for the Year Ended March 2014* (Comptroller and Auditor General of India 2014) <https://saiindia.gov.in/en/audit-report/details/5824> erişim 6 Şubat 2025.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *On İkinci Kalkınma Planı* (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2023) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf erişim 4 Ocak 2025.

Çakır M, *Suçta Sürüklenen Çocukların Korunmasına Yönelik Politikalar ve Kocaeli İli Verilerinin Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi 2013).

European Court of Auditors, *EU Action on Child Poverty Needs Greater Focus, Say Auditors* (European Court of Auditors 2020) https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/INSR20_20/INSR_child_poverty_EN.pdf erişim 8 Ocak 2025.

Elmacı D, *Koruma Altındaki Çocukların Korunmasında Okulun Rolüne İlişkin Öğretmenlerin, Yöneticilerin ve Alandaki Uzmanların Görüşleri* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi 2016).

Faraz A and others, 'Child Safety and Protection in the Online Gaming Ecosystem' (2022) 10 *IEEE Access* 115895–115913.

Fırtına G, *Yerel ve Uluslararası Hukuki Düzenlemeler Bağlamında Çocukların Korunmasına Yönelik Refah Politikalarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Çalışma* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi 2023).

Forbes B and others, *A Systems Approach to Child Protection: A World Vision Discussion Paper* (World Vision International 2011) <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/5113.pdf/> erişim 4 Şubat 2025.

Gökkaya F ve Sütcü ST, 'Ortaokul Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimi ile Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolü' (2018) 6(15) *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 43–70.

Gönültaş BM, 'A Child-Focused Understanding for the Protection and Safety of Children and Prevention of Sexual Abuse: Child-Centered Environments' (2022) 46(1) *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 85–93.

HM Government, *Working Together to Safeguard Children 2023: A Guide to Multi-Agency Working to Help, Protect and Promote the Welfare of Children* (HM Government 2023) https://assets.publishing.service.gov.uk/media/669e7501ab418ab055592a7b/Working_together_to_safeguard_children_2023.pdf erişim 9 Şubat 2025

Roje Đapic M, Buljan Flander G and Prijatelj K, 'Children Behind Closed Doors Due to COVID-19 Isolation: Abuse, Neglect and Domestic Violence' (2020) 56(2) *Archives of Psychiatry Research* 181–192.

Jones AS and others, 'Defining and Strengthening Child Well-Being in Child Protection' (2015) 54 *Children and Youth Services Review* 57–70 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0190740915001504> accessed 16 January 2025.

Kara EG, 4857 Sayılı İş Kanunu'na Göre Çocuk İşçi Kavramı ve Çocukların Korunması (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2019).

Kaş Y, Kazım Karabekir Paşa'nın Yetim Çocukların Korunması ve Eğitimine Yönelik Çalışmaları (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Topkapı Üniversitesi 2022).

Kılıç M, 'Açılış Konuşmaları' in *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Kabulünün 32. Yılında Çocuk Hakları Sempozyum Raporu* (1st edn, TİHEK 2022) 14–19 <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1652181189.pdf> erişim 3 Ocak 2025.

Köse HÖ, 'Parlamento Adına Denetim İşlevi ve Yüksek Denetim Kurumlarının Parlamento ile İlişkileri' (2001) *The Conference Journal of Financial Studies Center* 23–58.

Köse HÖ, 'Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Gerçekleştirilmesinde Birleşmiş Milletler ve INTOSAI İş Birliği' (2023) 34(130) *Sayıştay Dergisi* 497–505 <https://dergipark.org.tr/en/pub/iumamk/article/8671> erişim 17 Ocak 2025.

Köse HÖ ve Önder M, 'Parlamento Adına Denetim İşlevi ve Yüksek Denetim Kurumları' in Murat Önder and Hacı Ömer Köse (eds), *Kamu Yönetiminde Denetim: Temel Paradigmalar, Değişim ve Yeni Yönelişler* (Sayıştay Başkanlığı 2023) 69–103 https://www.sayistay.gov.tr/files/2973_KYD%20TEMEL%20PARAD%4%B0GMALAR,%20DE%4%9E%4%B0%20C5%9E%4%B0M%20VE%20YEN%4%B0%20Y%20C3%96NEL%4%B0%20C5%9ELER-kpkl%20C4%B1.pdf erişim 14 Ocak 2025.

Köse Ü, *İslam Hukuku Açısından Kimsesiz Çocukların Korunması ve Bakımı* (Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi 2008).

Kösesoy E, 'Buz Dağının Görünmeyen Kısmı: Çocuklar, Pandemi ve Çocuk Hakları' içinde *Uluslararası Sempozyum Salgın Dönemlerinde İnsan Hakları Bildiriler Kitabı* (1. baskı, TİHEK 2022) 305–333 <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1656414745.pdf> erişim 5 Ocak 2025.

Küsmez B, 'Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Kurumsal ve Alternatif Hizmet Modelleri: Bir Değerlendirme' (2020) 4(3) *International Journal of Social and Humanities Sciences* 201–225.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu, 2023 Yılı Faaliyet Raporu (Kişisel Verileri Koruma Kurumu 2024) <https://www.kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/1ee4f609-711f-4a85-ae4fc-69181bbcdf3a.pdf> erişim 3 Şubat 2025

Nalbant A ve diğerleri, 'Akran Zorbalığına Uğrayan Kurban Karşı Empati Ölçeğinin Türk Kültürü'ne Uyarlanması' (2018) 14(2) *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 840–851.

Namal MK, 'Uluslararası ve Ulusal Mevzuat Açısından Türkiye'de Çocuk İşçiliği' içinde Yavuz Kağan Yasım (ed), *İşgücü Piyasasında Dezavantajlı Gruplar* (1. baskı, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi 2019) 53–77.

National Audit Office of Lithuania, *Ensuring the Rights and Interests of the Child in the Child Care and Adoption* (National Audit Office of Lithuania 2022) <https://www.valstybes-kontrolė.lt/EN/Product/24114/ensuring-the-rights-and-interests-of-the-child-in-the-child-care-and-adoption> erişim 25 Ocak 2025.

National Audit Office of Malta, *Performance Audit: Tackling Child Abuse* (National Audit Office of Malta 2020) <https://nao.gov.mt/2020/05/27/performance-audit-tackling-child-abuse-download/> erişim 21 Ocak 2025.

National Audit Office of the UK, *Preparedness for Online Safety Regulation* (National Audit Office 2023) <https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2023/07/preparedness-for-online-safety-regulation-summary.pdf> erişim 22 Ocak 2025.

OECD, *The Protection of Children Online: Risks Faced by Children Online and Policies to Protect Them* (OECD Publishing 2011) https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2011/05/the-protection-of-children-online_g17a1f9f/5kgcjf71pl28-en.pdf erişim 16 Ocak 2025.

OECD, *OECD Public Governance Reviews: Supreme Audit Institutions and Good Governance: Oversight, Insight and Foresight* (OECD Publishing 2016) https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2016/09/supreme-audit-institutions-and-good-governance_g1g6e847/9789264263871-en.pdf erişim 18 Ocak 2025.

Office of the Auditor General of Canada, *Child and Family Services—Department of Health and Social Services and Health and Social Services Authorities* (Office of the Auditor General of Canada 2018) https://www.oag-bvg.gc.ca/internet/English/nwt_201810_e_43169.html erişim 13 Şubat 2025.

Office of the Auditor General of the Republic of Zambia, *Performance Audit Report on Government Measures to Reduce Incidences of Child Labour in Zambia 2018–2022* (Office of the Auditor General of the Republic of Zambia 2022) <https://acazambia.org/wp-content/uploads/2023/12/Performance-Audit-Report-on-Government-Measures-to-Reduce-Incidences-of-Child-Labour-in-Zambia-2018-2022.pdf> erişim 9 Ocak 2025.

Ozan FK ve Sütü SP, 'Covid-19 Döneminin Görünmeyen Yüzü: Çocuk İşçiliği' (2023) 8(14) *Çocuk ve Medeniyet Dergisi* 189–198.

Özbay Hİ, 'İnternet Ortamında Çocukların Korunması' (2021) 128(253) *Türk Dünyası Araştırmaları* 441–460.

Özen ÜH and Aslan H, 'Akran Zorbalığının Nedenleri ve Çözüm Önerilerine İlişkin Okul Öncesi ve İlkokul Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi' (2024) 8(2) *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi* 39–57.

Özkan Y ve diğerleri, 'Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Pikolo Derneği ve Türkiye Kızılay Derneği Örneği' (2023) 8(14) *Çocuk ve Medeniyet Dergisi* 11–52.

Queensland Audit Office, *Protecting Students from Bullying* (Queensland Audit Office 2024) <https://www.qao.qld.gov.au/sites/default/files/2024-12/Protecting%20students%20from%20bullying%20%28Report%206%20%E2%80%932024%E2%80%9325%29.pdf> erişim 26 Aralık 2024.

Sarısoy K, *Kurtuluş Savaşı Yıllarında Kimsesiz Çocukların Korunması ve Yetimhaneler* (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi 2020).

Sayıştay Başkanlığı, *2023 Yılı Dış Denetim Genel Değerlendirme Raporu* (Sayıştay Başkanlığı 2024) <https://www.sayistay.gov.tr/reports/peYMqOjYd9-2023-yili-dis-denetim-genel-degerlendirme-raporu> erişim 3 Şubat 2025.

State Audit Office of the Republic of Latvia, *Stolen Childhood: Every Child Has the Right to Grow Up in a Family* (State Audit Office of the Republic of Latvia 2019) https://www.lrvk.gov.lv/en/getrevisionfile//uploads/Majaslapa%20ENG/Audit%20report/2018/2.4.1-9_2018/Kopsavilkums%20arpusgimenes.pdf erişim 5 Ocak 2025.

Şeker K, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çocukların Korunması ve Çocuk Esirgeme Kurumu (1917–1981)* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 2015).

Şimşek E ve Ocaççı AF, 'Çocuk Koruma İlkeleri: Avrupa ve Türkiye Verileri' (2019) 18(2) *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi* 61–72.

Tokol A, 'Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalar' in Aysen Tokol and Yusuf Alper (eds), *Sosyal Politika* (11th edn, Dora Basım 2020) 407–425.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *2023 Yılı Faaliyet Raporu* (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu 2024) <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/AzJO3B13.pdf> erişim 17 Ocak 2025.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Rehberi* (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu 2025) <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/wl-Cn6rie.pdf> erişim 18 Ocak 2025.

Türk Dil Kurumu, 'Çocuk' (2025) <https://sozluk.gov.tr/> erişim 10 Aralık 2024.

Türk Dil Kurumu, 'Korumak' (2025) <https://sozluk.gov.tr/> erişim 12 Aralık 2024.

Uluslararası Çalışma Örgütü ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, *Çocuk İşçiliği, 2020 Küresel Tahminler, Eğilimler ve Önümüzdeki Yol* (ILO 2021) https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@ilo-ankara/documents/publication/wcms_836901.pdf erişim 3 Ocak 2025.

UNICEF, *Child Poverty: What You Need to Know about Child Poverty and UNICEF's Work to Tackle It* (UNICEF 2025) <https://www.unicef.org/social-policy/child-poverty> erişim 2 Mart 2025.

UNICEF Türkiye, *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme* (UNICEF Türkiye 2025) <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> erişim 2 Şubat 2025.

United Nations, *Supreme Audit Institutions as Drivers to Foster 2030 Agenda Implementation* (United Nations 2025) <https://sdgs.un.org/partnerships/supreme-audit-institutions-drivers-foster-2030-agenda-implementation> erişim 14 Aralık 2024.

Uzun Y, 'Yüksek Denetim Kurumlarının Etik Dışı Davranışla Mücadele Uygulamaları' (2019) 115 *Sayıştay Dergisi* 7–36

Üner E, *Metropolitan Alanlarda Çocukların Korunması, Çocuk Mahkemelerinin Rolü ve Bir Model Önerisi* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2020).

Woodman E and others, 'Children's Participation in Child Protection—How Do Practitioners Understand Children's Participation in Practice?' (2023) 28(1) *Child & Family Social Work* 125–135.

Yazıcı E, 'Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar' (2014) 4(2) *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 247–270.

Yolcuoğlu İG, 'Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi' (2009) 5(18) *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi* 43–57 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/197984> erişim 5 Ocak 2025.